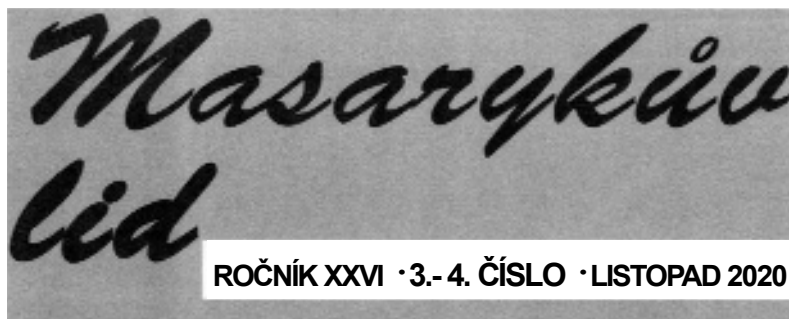

ČTVRTLETNÍK NEZÁVISLÉHO DISKUSNÍHO KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

ZŠ Na Planině 1393, Praha 4 - Krč, tel. č.: 797726233

e-mail: klub@miladahorakova.cz

www.miladahorakova.cz

ČSOB, č. ú.: 556682/0300

Redakční rada: J. Adlt, E. Jourová

J. Titzlová, pod vedením Z. Dvořákové

Produkce a expedice: Nakladatelství Eva-Milan Nevole, K Údolí 2, 143 00 Praha 12

STATĚ A POJEDNÁNÍ - AKTUALITY - ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ - Z ARCHIVŮ - KNIHY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ - JAZYKOVÝ SLOUPEK - VZPOMÍNÁME - ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ - INFORMACE

STATĚ A POJEDNÁNÍ

V souvislosti se současnou epidemií – covidem-19 se oživila vzpomínka na španělskou chřipku, kterou byli postiženi naši předkové na konci první světové války. Následující stat' podává o tom informace.

ŠPANĚLSKÁ CHŘIPKA PŘED STO LETY

Španělská chřipka před sto lety

Epidemie koronaviru na jaře roku 2020 v Číně, v Evropě i ve světě podnítila pochopitelně zájem historiků, novinářů i části veřejnosti o fenomén tzv. španělské chřipky, s níž měla současná pandemie některé podobné znaky, především pak globální charakter rozšíření. Naštěstí díky technologickému a především medicínskému vývoji za posledních sto let nemá letošní epidemie tak mimořádně extrémní následky, jako měla její předchůdkyně na sklonku první světové války. Zatímco koronavirová epidemie si zatím vyžádala přes milion obětí, mezi nimiž převažovali starší lidé, španělská chřipka v období let 1918–1920 přinesla smrt desítkám milionů lidí, kteří se nacházeli většinou v mladém věku.

Proč španělská chřipka ?

Pandemické onemocnění z doby posledního roku Velké války, označované v historické paměti převážně jako „španělská chřipka“ („La Gripe“), získalo svůj název díky absenci cenzury v neutrálním Španělsku, kde si tato nemoc v průběhu první světové války také vyžádala svou krutou daň, ale na rozdíl od většiny evropských států, včetně sousední Francie i Portugalska, se španělský stát válečného konfliktu 1914–1918 neúčastnil. O šíření pandemie španělský tisk tak mohl svobodně referovat, kdežto možnosti novin a časopisů, které vycházely ve státech, jež vedly válku, informovat o šíření této choroby byly z důvodů válečné cenzury velmi omezené. Vojenské i civilní úřady

států Dohody i Ústředních (Centrálních) mocností se obávaly především vypuknutí paniky civilního obyvatelstva i podlomení bojové morálky armád na frontě.

Mezi lidmi tak ve své době převládl dojem, že se smrtelná nemoc týká především Španělska, ačkoliv v této zemi „La Gripe“ ani nevypukla a ani si zde nevyžádala nejvyšší počet obětí, byť i tak celkový počet lidí, kteří zde zemřeli na následky epidemie, byl tragický. V monarchii pod Pyrenejemi tehdy žilo asi dvacet milionů lidí, z nichž chřipce podlehl přibližně jedno procento populace, 150 000 Španělů zemřelo v roce 1918, 21 000 o rok později a ještě roku 1920 téměř 18 000.

Původ pandemie

O vzniku a rozšíření této choroby se mezi lékaři, biology, žurnalisty i historiky vedou spory vlastně již od jejího vypuknutí, přičemž jednoznačný soud nebude možné vyslovit asi nikdy. Spojitost s událostmi první světové války, především s přesuny velkého množství vojáků i civilistů a jejich následnou koncentrací na malém prostoru, je však prokazatelná.

Kde přesně se nemoc poprvé objevila, není stále zřejmé, i když nejméně tři hypotézy můžeme považovat za relevantní. V polemikách o místě vzniku nemoci se objevují především tři od sebe velmi vzdálené části světa – město Étaples ve Francii, americký stát Kansas a především Čína, odkud se „španělská chřipka“ měla dostat na severoamerický kontinent a poté do Evropy.

Masarykův lid

Za nejméně pravděpodobnou bývá považována konspirační teorie, hovořící o možnosti, že nemoc byla jako biologická zbraň vyvinuta v laboratořích císařského Německa a německými agenty byla později rozšířena v USA. Proti této teorii stojí především skutečnost, že v samotném Německu této nemoci podlehl nejméně 200 000 (podle jiných údajů až 400 000) civilistů a vysoký počet obětí měla i mezi německými vojáky, především pak mezi příslušníky elitních útočných oddílů Sturmtruppen.

Možný původ epidemie v západní Evropě

Příznaky nemoci, která bude později označována jako „španělská chřipka“, se podle některých názorů objevily už o dva roky dříve, než se většinou uvádí – a to již na přelomu let 1915/1916.

Patrně nejznámějším stoupencem teorie o západoevropském původu nemoci je anglický virolog a emeritní profesor na Univerzitě královny Marie v Londýně John Oxford, který se snažil svým výzkumem, při němž exhumoval těla obětí, aby získal genom původního viru, dokázat, že epicentrem chřipky byla za první světové války západní fronta, zejména britský vojenský lazaret v severofrancouzském městečku Étaples, kde byla vybudována vojenská základna pro sto tisíc mužů. Zde se mohl virus – podle Johna Oxforda – z drůbeže přes prasata dostat k vojákům, přičemž mutaci viru navíc mohly způsobit mutagenní bojové plyny, nejvíce pak yperit.

Již počátkem roku 1916 právě v Étaples onemocněli chřipkou britští vojáci, kteří čelili extrémně nakažlivému onemocnění horních cest dýchacích, doprovázenému kašlem a vysokými horečkami. Tato choroba ale v krátké době zmizela, a tak po celé dva roky byl proto její virus prakticky ignorován, neboť lékaři jej považovali za běžnou chřipku nebo nějaký druh onemocnění dýchacích cest. V roce 1918 virus mohl zmutovat, tehdy ale již bylo pozdě na účinná opatření, neboť zmutovaný kmen byl zcela odlišný od původního chřipkového kmene.

Hypotéza o vzniku španělské chřipky v Číně

V současné době je za nejvíce pravděpodobnou ovšem považována teorie o čínském původu španělské chřipky. O této možnosti v Lidových novinách 13. 10. 2018 uvedl v článku Viru se dařilo v zákopech Josef Tuček následující fakta:

Nejrozšířenější hypotézou je, že španělská chřipka měla původ v Číně, v provincii Šan-si, kde se v prosinci 1917 objevila závažná onemocnění dýchacích cest. Mohlo však jít také o plicní černý mor nebo o nějakou jinou chřipkovou epidemii, která odezněla na místě. Nicméně Čína v té době vysílala množství dělníků, a to i z provincie Šan-si, do Kanady a odtud dále do Evropy, kde nahrazovali chybějící pracovní sílu vojáků. Tito pracovníci mohli virus ve svých tělech přivést.

Do prvního světového konfliktu se do té doby neutrální Čínská republika zapojila v srpnu 1917, kdy vyhlásila válku Německu i Rakousku-Uhersku. Bylo to výhradně politické rozhodnutí čínské vlády, která chtěla zlepšit postavení své země po skončení války, a to na straně očekávaných „dohodových“ vítězů – především USA, Japonska, Francie, Velké Británie a Ruska.

Na území dnešní Číny však za Velké války přímo k válečným operacím nedocházelo, nepočítáme-li tři měsíce trvající japonsko-německý střet o německou kolonii Čching-tao v roce 1914. Čínští vojáci rovněž nebyli nasazeni do bojů na žádné frontě v Evropě. Přínos Číny ve prospěch států Dohody spočíval především ve vyslání statisíců pracovníků do některých spojeneckých zemí, kde za nízké mzdy buďtovali dopravní infrastrukturu, pracovali v těžkém průmyslu nebo kopali zákopy.

Původní trasy přesunů čínských dělníků směřovaly přes Indický oceán a Suezský průplav do Francie, později – po útocích německých ponorek, při kterých v roce 1917 zahynulo 543 čínských občanů – také přes Tichý oceán, Kanadu a Atlantik. V Rusku pracovalo až půl milionu Číňanů, ve Velké Británii 100 000, v severní Francii na konci války také asi 100 000. Přímé válečné ztráty těchto pomocných sil byly ovšem nízké – zemřelo přibližně asi 2 000 čínských dělníků, většina z nich v oblastech poblíž válečných front.

Původ v USA ?

Jinou variantu o původu vzniku a šíření celosvětové pandemie z let 1918–1920 představuje hypotéza o vývoji viru španělské chřipky v Severní Americe, neboť – podle dnešních znalostí – měla jistou genetickou podobnost s chřipkovými viry, které v té době žily v tělech tamních ptáků. Za počátek šíření chřipky ve Spojených státech jsou považovány události na vojenské základně Fort Riley, které popsala historička Eliška Chadimová ve studii Horší než válka v časopise První světová v březnu 2017:

Dne 4. března 1918 si kuchař na vojenské základně Fort Riley v Kansasu, kde se připravovalo na cestu do francouzského Brestu přes 25 000 vojáků, stěžoval na velmi silnou bolest hlavy, krku a končetin. V poledne už vojenské úřady evidovaly stejné příznaky u více jak 100 osob, do konce týdne jich bylo na 500. Lékaři se zprvu domnívali, že se jedná o obyčejné nachlazení, děsil je však hrozivý průběh a nelitostně krátká inkubační doba.

Ze Spojených států, které posílaly na evropská bojiště statisíce mužů, se pak choroba začala šířit závratnou rychlostí. Přenos nákazy usnadňovaly i stísněné podmínky transportních plavidel či vojenských táborů. Už na počátku dubna se španělská chřipka objevila ve francouzském přístavu Brest a koncem měsíce jí onemocněli první lidé v Paříži (...) V následujících týdnech pak nemoc naplno zasáhla většinu Evropy – ještě v dubnu propukla epidemie v Itálii či ve Španělsku, koncem května zasáhla i Velkou Británii a střední Evropu.

Spojené státy vyhlásily válku Německu v dubnu 1917, Rakousku-Uhersku až v prosinci téhož roku. I když první američtí vojáci se objevili na západní frontě již v červnu 1917, teprve od jara 1918 přicházeli Američané do Evropy v takové míře, která výrazně napomohla k porážce německých armád ve Francii v listopadu 1918. Kromě toho americké jednotky bojovaly také v severní Itálii. Americká armáda ztratila v Evropě kromě 200 000 zraněných především 53 402 padlých a 38 114 zemřelých mimo boj. Dalších 25 000 amerických vojáků (podle jiných údajů dokonce 43 000) se stalo obětí právě španělské chřipky.

Masarykův lid

Průběh španělské chřipky

Na šíření španělské chřipky byl především záležející – kromě téměř planetárních rozměrů – především její neobyčejně rychlý průběh i skutečnost, že postihovala většinou lidi v mladém věku – tedy osoby, jejichž organismus by měl být lépe připraven čelit zhoršení zdravotního stavu. Tento předpoklad však selhal, neboť v důsledku španělské chřipky umírali většinou lidé v produktivním věku 20 – 40 let.

Podle některých teorií chřipkový virus pravděpodobně přetížil imunitní systém nemocného člověka a vyvolal velmi silnou reakci, která je někdy označována jako „cytokinová bouře“ a kterou organismus nezládl. Samo tělo muselo vynaložit obrovskou energii, aby se s virem vypořádalo, což mělo pro nemocné často i fatální důsledky. Španělská chřipka si patrně proto nejvíce obětí vybrala mezi mladými, jejichž těla se bránila nejúporněji. Další velmi postiženou skupinou byly chřipkovým virem napadené těhotné ženy, jejichž úmrtnost vzhledem k ostatní populaci onemocnělé španělskou chřipkou byla velmi vysoká a pohybovala se kolem sedmdesáti procent.

Celkový počet obětí pandemie ve světě

Při stanovení celkového počtu obětí této nemoci jsme odkázáni pouze na odhady, neboť zemřelí lidé se nedali přesně spočítat z důvodu nemožnosti vedení přesných statistik, respektive odlišného způsobu metodiky výpočtů obětí v jednotlivých zemích světa.

Počet nakažených mohl dosáhnout až pěti set milionů, což představovalo asi čtvrtinu tehdejšího lidstva. Velká většina nemocných však nemoc překonala, a tak množství potvrzených obětí bylo výrazně nižší – asi 20 milionů. Tento často uváděný údaj představuje jakýsi minimální počet obětí tehdejší pandemie. Jiné odhady však uvádějí až 50 milionů mrtvých, někdy dokonce i 100 milionů.

Počty obětí pandemie španělské chřipky v Německu i ve Španělsku byly již v předchozích kapitolách uvedeny, statisíce lidí ale samozřejmě umíraly také v dalších zemích. Ve Velké Británii například této nemoci podlehl asi 250 000 osob a přibližně stejný počet zemřel i ve Francii. Ve Spojených státech bylo evidováno 675 000 mrtvých a v Kanadě 50 000.

Počet obětí španělské chřipky v Rusku v letech 1918–1920, kde po skončení bojů Velké války v roce 1917 probíhala krvavá občanská válka, není znám ani přibližně. Ale i tam pandemie brala lidské životy a její nejznámější obětí se patrně stal sám Jakov Sverdlov (1885–1919), předseda Celoruského výkonného výboru – tedy prezident sovětského Ruska.

Nejvyšší počet obětí si španělská chřipka vyžádala ovšem mimo Evropu, přičemž nejvíce lidí zemřelo v Asii – v Britské Indii 16–17 milionů, jeden a půl milionu na ostrovech dnešní Indonesie (tehdy Nizozemské východní Indie), 400 000 v Číně a v Japonsku 390 000.

Lidé umírali ale také v jiných částech světa – v Ghaně v západní Africe zemřelo asi 100 000 lidí, další oběti si španělská chřipka našla v Jihoafrické unii a v Tichomoří. Tři sta tisíc lidí zemřelo také v Brazílii, která do první světové války vstoupila roku 1917 na straně Dohody. Přesuny brazilských námořníků mezi vlastní a západoafrickým pobřežím,

kde se španělská chřipka rovněž rozšířila a kde zároveň kotvila brazilská plavidla hlídkující v Atlantiku, byly patrně jedním z důvodů, proč se epidemie této nemoci objevila i v největší latinskoamerické zemi.

Španělská chřipka v českých zemích

První příznaky španělské chřipky se v Rakousku-Uhersku začaly objevovat až v létě 1918. Jednu z prvních zpráv o výskytu této nemoci přinesl pražský německy psaný list *Prager Tagblatt*, jenž 3. 7. 1918 uvedl: *Záhadnou nemoc mnoha jmen mají v ústech všichni, nebo lépe řečeno – v nosech, neboť se patrně jedná o chřipku a rýmu. Přirozeně se dá mluvit málem o epidemii, i když ne v Praze.* Autor článku měl vědomost, že nemoc se šíří ve Vídni i v sousedním Německu, ale nepovažoval situaci za příliš vážnou.

V dalších dnech a týdnech se však příznaky pandemie začaly objevovat v Plzni (především v tamějších Škodových závodech), a dále v Liberci, Moravské Ostravě a Brně. Na počátku září se nemoc objevila i v Praze – zde její první obětí se stal pětadvacetiletý praktikant pražského policejního ředitelství JUDr. Egon Prorok, jenž zemřel 11. 9. 1918.

O měsíc později pak pandemie španělské chřipky udeřila s mimořádnou intenzitou prakticky ve všech větších českých a moravských městech. O jejím průběhu například deník *Lidové noviny* zveřejňoval dosti podrobné zprávy ve stále rubrice *Španělská chřipka*, neboť v té době již bylo možné informovat čtenáře o pandemii v podstatě otevřeně, zvláště pokud byly za nejvíce chorobou postižené země označeny nepřátelské státy Dohody.

Lidové noviny tak o nemoci referovaly 11. 10. 1918 například tímto způsobem: *Španělská chřipka vzrůstá se nejpovážlivějším způsobem v celé Evropě, zejména ovšem v zemích trojdohodových, neboť obyvatelstvo jejich je nedostatečnou a mizernou stravou zvláště oslabeno, a proto lehce podlehně každé chorobě. Tato okolnost měla by být zvýšeným příkazem českému venkovu, aby našim lidem ve městě pomohl v nynější době vydržet.* Zároveň týž den list informoval o úmrtí osmadvaceti lidí v Praze a šestačtyřiceti v Plzni, o uzavření vysokých škol i o omezení rychlíkové přepravy v důsledku vysoké nemocnosti železničního personálu.

O den později pak *Lidové noviny* informovaly o zvýšené úmrtnosti v Brně a v Ostravě i o přijatých opatřeních proti šíření nemoci, která již dle tehdejších zjištěných poznatků postihovala především občany mladšího věku: *Chřipka rádí svou hromadností podobně jako v letech 1889–1890 a zachvacuje poněkud mladší osoby, kdežto vyšší stáří nabylo přirozené ochrany (...)* V některých městech uzavření zdravotně bezvadných škol znamená jednostranné opatření, protože nákaza šíří se tak dobře v těsně naplněných, špatných bytech, pouličních drahách nebo při stání v řadách. Nařízení, aby v divadlech se jen každá druhá řada obsadila, jest jen na oko zamezujícím opatřením. Tímtež právem musela by se železniční doprava zastaviti (...) Není radno navštěvovati nemocného a choditi bezprostředně na místa nebo do místností, kde se schází mnoho lidí.

Celkový počet obětí pandemie španělské chřipky v Čechách a na Moravě v letech 1918–1920 (podobně jako ve světě) je možné pouze odhadovat. Dříve uváděný počet

Masarykův lid

30 000 mrtvých překonaly výzkumy rakouského lékaře Salfellnera, který ve své práci z roku 2018 uvádí 45 000–75 000 zemřelých civilistů a 2 000–5 000 vojenských osob, především vojáků v zázemí dislokovaných útvarů, případně vojáků léčených ve vojenských lazaretech a nemocnicích.

V české společnosti epidemie španělské chřipky ovšem nějaké zásadnější politicko-společenské ohlasy či dokonce důsledky neměla. Příčin tohoto možná překvapivého faktu mohla být celá řada – smutek nad mrtvými oběťmi španělské chřipky se mísil se smutkem nad ztrátami blízkých, kteří zahynuli na frontách první války, dále španělská chřipka (i přes svůj neobvyklý průběh) mohla být vnímána jen

jako jedna z mnoha (dnes již ve střední Evropě prakticky se nevyskytujících) nemocí, které však před sto lety běžně ohrožovaly zdraví a životy milionů lidí – především se jednalo o tuberkulózu, tyfus, cholera i malárii. Je nutno mít na zřeteli také skutečnost, že hodnota lidského života byla tehdy ve světě i Evropě chápána zcela jinak, než je tomu dnes. V neposlední řadě bylo rovněž zpětné historické vnímání této pandemie do značné míry zastřeno dramatickými událostmi podzimu 1918 – rozpadem Rakouska-Uherska, očekávaným koncem první světové války a především vznikem samostatného Československa.

Zdeněk Víšek

Připomínáme závěrečnou etapu existence Československé strany národněsocialistické, jejíž členkou a poslankyní byla Milada Horáková. Činíme tak prostřednictvím dokumentace, dobových novinových článků a vzpomínek, které shromáždil rozhlasový redaktor a exilový pracovník Jožka Pejskar (1912–1999) ve své publikaci „Od boje (proti komunistům) ke kolaboraci“ (1993). Byl po léta členem národněsocialistické strany a působil na Moravě (ve Znojmě) jako redaktor Melantricha a jako funkcionář zmíněné strany pracoval na okresní i krajské úrovni. Do exilu odešel koncem roku 1948 a léta byl redaktorem Svobodné Evropy. Z jeho publikace vybíráme následující texty.

ZÁVĚREČNÁ ETAPA ČSNS

V deníku „Telegraf“ z 2. 3. 1992 popsal (historik) Jindřich Marek události v Čs. straně národněsocialistické z podzimu 1947, které předcházely únorovému puči v roce 1948.

V ČSNS byla zrada

Dne 15. září 1947 schválilo předsednictvo KSČ Klementu Gottwaldovi návrh, jak prakticky podporovat vytvoření skupiny v národněsocialistické straně, která by otevřeně vystoupila proti jejímu „reakčnímu“ vedení.

Okamžitě bylo vytvořeno zvláštní tajné oddělení pro rozvrat ČSNS. Jeho hlavním protagonistou se stal fanatický bolševik, Ota Hromádka, který se se svými soudruhy při tvorbě páté kolony v ČSNS orientoval na zneuznané kariéristy, lidi s utajenými hříšky z doby okupace a na levičáky v řadách Čs. národněsocialistické strany, jejichž názory byly v naprostém rozporu s vedením strany a plně se kryjí s názory dnešního vedení Čs. strany socialistické.

Hromádka se věnoval i tvorbě ilegálního bulletinu, který se měl tvářit jako časopis řádné levicové opozice v ČSNS. Zároveň nejlepší jeho agenti v ČSNS František Koktán, Jan Mátl, Josef Černý, dr. Božena Pátková, Karel Jiše a další začínali konspiračními metodami vytvářet opoziční skupiny mezi národněsocialistickými odboráři v Ústřední radě odborů, družstevníky, právníky, poslanci. I na úrovni okresů a krajů komunisté sestavovali seznamy a kontaktovali ty členy ČSNS, kteří se jim svou levicovou náturou, kariérismem nebo temnou minulostí hodili pro okamžik převzetí moci, které mělo tvořit zdání legálnosti, ústavnosti a rámce Národní fronty.

V tomto směru byla využita i Švábova agenturní síť. Při evidenčním oddělení ÚV KSČ vytvořila v řadách národních socialistů speciální agenturu, jejíž agenti používali krycí

označení B-5, B-10, B-16 atd. Někteří z této agentury se stali po únoru 1948 členy nově založené Čs. strany socialistické. Hromádka však netušil, že nejlepší akvizici v řadách ČSNS za něj udělal sám Klement Gottwald, který měl již dlouho připraveny dva trumfy v podobě člena předsednictva ČSNS prof. dr. Emanuela Šlechtu (pozdějšího předsedy ČSS v letech 1948–1960) a poslance dr. Aloise Neumana (předsedy ČSS v letech 1960–1968 a poslance komunistického parlamentu až do roku 1967). Tito dva kariéristé se totiž stali přes jednoznačný odpor ústředního výboru ČSNS ministry první Gottwaldovy vlády, tzv. obrozené Národní fronty.

Tehdy také, 3. března 1948, se ve „Svobodném slově“ objevilo prohlášení, ve kterém „akční výbor mladých čs. socialistů“ oznámil rozpuštění odborů mládeže ČSNS a po očistě převedení do Svazu české mládeže. V čele této zrádné akce stál komunistický poskok Karel Löbl (ještě v listopadu 1989 byl v předsednictvu ČSS a ministrem v komunistické vládě!).

Šlechtova a Neumanova klika v následujících dnech prováděla „obrodu“ v ČSNS pod novou firmou. Považují se sice za novou stranu, ale museli komunistům pomoci definitivně zbavit politického vlivu demokraticky orientované národní socialisty. Asi 2 500 zrádců v akčních výborech se dalo na cestu bezpodmínečné kolaborace s komunisty. Ostatním, asi 600 000 členů ČSNS, bylo pozastaveno členství ve straně a znemožněna činnost. V září 1948 se Šlechta osobně pochlubil Slánskému a Čepičkovi, že nechal vyloučit z bývalé ČSNS již více než 240 tisíc lidí. I to však bylo málo a tak se dohodl s komunisty, že vytvoří zcela novou stranu – úzce výběrovou, s prověřenými členy v maximálním počtu 30 000. S touto akcí začali socialisté od ledna 1949, kdy vytvořili malou stranu asi se 14 tisíci členy.

Masarykův lid

Tato strana s názvem – Československá strana socialistická – se stala spoluhrabem československé demokracie.

Pro vykreslení situace, jaká tehdy panovala ve vedení národněsocialistické strany, Jožka Pejskar zvolil pasáž z knihy poslance Oty Hory: „Svědectví o puči“ (1991), v níž na str. 158 můžeme číst:

Mezi členy ústředního výkonného výboru a poslanci nastalo mimořádné vzrušení při podání zprávy o ustavující schůzi Ústředního akčního výboru „obrozené“ Národní fronty, která se konala v pondělí dne 23. února v Reprezen- tačním domě v sále Sladkovského. Ústřední rada odborů tuto schůzi svolala z podnětu ÚV KSČ a pozvala tzv. pokrokové představitele všech vrstev pracujícího lidu a jeho organizací.

Jako zástupci nových politických stran byli vedle levi- cových sociálních demokratů – Z. Fierlingera, L. Jan- kovcové, J. Němce, V. Koušové-Petrákové – i někteří představitelé středu.

Z národních socialistů byli pozváni bývalí poslanci dr. B. Pátková a F. Richter (proti usnesení nár. soc. strany – O. H.) a mnozí jiní, např. z ÚRO býv. nár. soc. F. Koktán a J. Mátl. Představitelé národněsocialistické opozice dr. Al. Neuman a prof. Šlechta se v dohodě s Kl. Gottwaldem schůze nezúčastnili, aby zabránili svému vyloučení, chystanému příští den (tj. na dnešní schůzi – O. H.) na schůzi Ústř. výk. výboru a Čs. strany nár. soc. Právě tento bod vzbudil bouři odporu členů ústř. výk. výboru a poslanců nár. socialistic-

kých a mezi dr. Miladou Horákovou a dr. Al. Neumanem vznikla ostrá debata. Posl. dr. Horáková obvinila dr. Neumana, že už jednal o ministerské křeslo – po poradě se Svazem osvob. politických vězňů – které mu nabídl Kl. Gottwald, tak jako i prof. E. Šlechtovi (oba nabídku přijali již odpoledne), o němž jsme dávno věděli, že je informá- torem komunistů, ač byl členem předsednictva čs. strany nár. socialistické. O neobyčejné náklonnosti dr. Neumana ke komunistům mě již v roce 1945 informoval dr. P. Zenkl. Celou historii Neumanovy činnosti a spolupráce s komu- nisty v koncentračním nacistickém táboře mi vypravoval již v červnu 1945. (Tehdy dr. Zenkl zajel za mnou do Pacova, kde rodiče mé ženy měli statek. Dr. Zenkl věnoval případu dr. Neumana celý den a varoval mě před ním. Nikdy mu nevěřil. V době puče zrada dr. Neumana se jasně ukázala!)

V Pejskarově publikaci je oddíl o vzniku Čs. strany so- cialistické zaměřen na její hlavní protagonisty: Emanuela Šlechtu, Ferdinanda Richtera a Aloise Neumana a je na- zván: „Quislingové založili ČSS“. Jožka Pejskar se v popisu těchto tří exponentů ČSS dopouští zjednodušení a některých nepřesností, ale jeho rozhořčení nad jejich jednáním je oprávněné a spravedlivé. V jeho očích to byli quislingové, jejichž kolaborantský politický vývoj a „mravní“ profil je mementem pro každého, kdo se ocitne v politicky složité situaci a v jakékoliv době.

Redakce ML

Otiskujeme ukázkou z knihy Miloslava Čapka: „O mužích, na které se zapomnělo, Autentické svědectví o nelidskosti komunistických věznic“ (Pragma, 2000). Autor v kapitole „Doba velkých plánů a předsevzetí“ (str. 143-152) poskytuje průhled do myšlení a úvah politických vězňů na táboře Rovnost počátkem 50. let, krátce potom, co tábor nová Rovnost byl dobudován a političtí vězni sem byli odtransportováni na práci v dolech.

Autor v roce 1949 přešel do Německa, kde po výcviku, který tam prodělal, se jako kurýr vrátil do Československa. Tady byl však zatčen a uvězněn.

DOBA VELKÝCH PLÁNŮ A PŘEDSEVZETÍ

Když se z vyšetřovance a odsou- zeného stane vězeň, přichází nová éra jeho vězeňského života. Trochu se rozšíří společenství, ve kterém žije. Podle situace a možností může zde poznat někoho, kdo mu bude mentál- ně nebo názorově blízký. Také zde platí staré české přísloví, že vrána k vráně si sedá a rovný rovného si hledá. I političtí vězňové zde nachá- zeli podle různých kritérií své přá- tele. Jejich hlavním poutem byl odpor k totalitnímu komunistickému zřízení.

Vězeňský život je svým stereo- typem doslova líhni různých plánů a

předsevzetí, co bude vězeň dělat, až se dostane na svobodu. V případě kriminálních delikventů to byly pří- pravy nebo domluvy na „ránu“, kte- rou venku udělají. Bude to tutovka, která nepraskne, a z jejího výnosu bu- dou bezstarostně žít mnoho roků.

V případě politických vězňů, kteří očekávali pád režimu, se zase jednalo o plány na budování de- mokratické společnosti, už bez chyb poválečné demokracie, která trvala pouhé tři roky. Jediné, na čem se všichni shodli, bylo, že to bude demokracie bez komunistické strany, která zneužila svého postavení a

Masarykův lid

nedemokratickým způsobem převzala moc ve státě a navíc začala likvidovat své politické odpůrce.

Měli jsme dva velké vzory, a to po první světové válce. Prvním bylo budování prvního samostatného státu podle ideálů T. G. Masaryka. Druhým vzorem bylo krátké období po druhé světové válce, po nacistické okupaci. To ale narušila a zneužila komunistická strana. Bylo nám jasné, že ta příští demokracie nesmí být okleštěna o další politické

Nejtypičtějším představitelem Sokola na lágru Rovnost byl Svatopluk Lacina. Svát'a byl Pražák a patřil ke skupině sokolů představujících starší generaci, pro kterou bylo cvičení na náradí a prostná hlavní náplní. Potom následovali sokolové věku mladšího. Byli to Mirek Elčner, Vladimír Dvořák, Vladimír Veselý, Lubor Svoboda, Bond'a Novák a další.

Tábor Vojna u Příbrami po rekonstrukci

strany, jako jsou například agráři, kteří po druhé světové válce neměli povolenou činnost. Měla to být demokracie bez Národní fronty, která po druhé světové válce sdružovala čtyři politické strany do trvalé koalice. Ostatně komunisté tuto koalici sami likvidovali, když se v únoru chopili moci. Stranu národněsocialistickou zakázali a sociální demokracii sloučili s KSČ. Ty první tři poválečné roky prokázaly, že se s komunisty spolupracovat nedá.

Ve světě probíhající studená válka mezi demokracií a komunismem naznačovala, že bude pouze jediný vítěz. Komunisté věřili, že to bude komunismus, a my zase sázeli na demokracii. Komunismus jsme oprávněně srovnávali s nacismem a předpokládali jsme, že s ním jako s nacismem bude naloženo. To znamená, že komunistické zločiny budou potrestány a ideologie zakázána minimálně v evropském měřítku.

Jako stoupenci demokracie jsme věděli, že i ve vězeňských podmínkách musíme udržovat naše demokratické tradice. To znamená alespoň symbolicky udržovat celonárodní organizace, které se k demokracii hlásí. To byly především Sokol, Junák, Orel a YMCA.

Se Sokolem a Junákem to bylo velmi jednoduché. Mezi vězni bylo velmi mnoho sokolů a skautů. Nejednalo se o jednotlivé sokoly a skauty, ale byly to přímo sokolské a skautské ilegální skupiny, které se zapojily do protikomunistického odboje. V případě Sokola to byli lidé různého věku, skauti byli většinou mladší.

Z této malé skupiny sokolů vyšel podnět k založení sokolské župy, jejímiž členy budou všichni sokolové, kteří se dostali do vězení z politických důvodů. Na tomto záměru jsem měl lví podíl. Na našich schůzkách, při kterých jsme probírali budoucnost Sokola včetně jeho očisty od těch, kteří se spojili s komunisty a pomohli Sokol likvidovat, jsem vyprávěl o tom, že sokolové se organizují i v utečeneckých lágrech v Německu a tvoří tam místní jednoty. Pokud si vzpomínám, exilová župa z utečeneckých lágrů v Německu byla nazvána po prezidentovi Benešovi. Jeden z cílů župy byl, aby její představitelé podávali informace o činnosti Sokola v zahraničí, eventuálně získali jako dar nějaké náradí, aby sokolové i v táborech mohli provozovat cvičení.

Moje informace zaujaly členy naší skupiny natolik, že vzešel návrh, abychom podle vzoru exulantů založili sokolskou župu politických vězňů. Návrh byl přijat a dali jsme jí jméno po doktorce Miladě Horákové. Dále jsme navrhli, aby se členem této župy stal automaticky každý sokol odsouzený za politiku, který se i nadále hlásí k myšlence sokolství.

Z hlediska věrohodnosti tohoto aktu jsme sepsali dokument o založení této župy, o jejím významu a cílech. Dokument napsal Mirek Elčner a tajně poslal domů.

Je samozřejmé, že by bylo nebezpečné scházet se ve větších skupinách. Proto jsme zavedli skupiny asi o šesti, maximálně osmi lidech. Něco jako symbolické družstvo. Povinností každého člena bylo, pokud bude z lágru odsunut, aby na lágru nebo ve věznici, kam bude přemístěn, založil

Masarykův lid

další sokolskou jednotu podle našeho vzoru. Všechny založené jednoty budou členy župy Milady Horákové.

Celou naši činnost obohatil Jirka Matoušek, tajemník jedné organizace národněsocialistické strany, který dokonce ilegálně získával různé tiskoviny a propagační materiál o činnosti Sokola v exilu, hlavně v USA. Dostali jsme dokonce brožuru o tragické smrti dvou průkopníků našeho lyžování v Krkonoších, Hanče a Vrbaty, kteří v roce 1913 zahynuli při sněhové bouři. Oba byli sokolové. Knihu vydal americký Sokol. Z téhož pramene jsme získali informace o činnosti Marie Provazníkové, náčelnice žen, která ihned po sletě v roce 1948 uprchla do USA.

Další zprávy o činnosti naší emigrace jsme získávali z poslechu zahraničního rozhlasu. Jeden z vězňů, Jiří Kopáček, tajně sestrojil rádio. Neměl ho samozřejmě na lágru, ale na šachtě. Jirka tragicky zahynul za nejasných okolností, které se už nikdy nedozvíme, oběšením. I tak se ve vězení umíralo!

Další početnou skupinu na lágru tvořili skauti. Byli to většinou vysokoškoláci, ale výjimkou mezi nimi nebyli ani středoškoláci. O jejich odmítavém postoji k režimu nebylo pochyb. Vězení a vše, co s ním souviselo, nesli statečně. Někdy se zdálo, že to berou jako jednu ze zatěžkávacích zkoušek skautské výchovy.

Nejznámější byli Pavel Holý, Rýša Nebeský, Ada Brož, Jirka Pišta a středoškolák Jirka Mráz. Svěráznou postavou mezi nimi byl Bony Falerský. Studoval filozofii a zastupoval katolický skauting.

Junácká výchova a její zásady předurčovaly skauty, aby se postavili proti komunismu. Výchova individuality v kolektivu, ve vztahu k přírodě a lidským hodnotám, jako jsou svoboda, čest a pocit odpovědnosti s výstižným heslem Bud' připraven, vyzývaly skauty k odporu proti kolektivní stádnosti a třídní nenávisti. Proto bylo zcela přirozené, že se skauti postavili proti komunismu mezi prvními. Skaut nemohl vzniknout ani existovat v totalitě, protože byla v rozporu se zásadami, na kterých byl založen.

Proto se skauti, členové nevojenské organizace vybudované na zásadách osobní disciplíny, včleněné do demokratického řádu, stali oporou polovojenské ilegální organizace Květa, která začala 17. května roku 1949 uskutečňovat státní převrat. Tato akce měla největší naději na úspěch. StB se o tom dozvěděla na poslední chvíli, kdy už vojenské jednotky nastupovaly do výchozích pozic. Jejich cílem bylo obsazení důležitých vojenských a civilních objektů státní správy. Náčelník skautů, Vratislav Polesný, byl odsouzen k trestu smrti a popraven. Náčelnice skautek Dagmar Skálová dostala doživotí.

Podobným způsobem jako sokolové se i skauti radili o budoucnosti Junáka. Jejich problémy měly společného jmenovatele. Skauti byli oproti sokolům mezinárodní organizací, mohli navázat v cizině na skauty, a tak získat potřebný materiál, ale i pomoc pro obnovu skautingu. U sokolů to bylo složitější. Komunisté zlikvidovali ústředí České obce sokolské – Tyršův dům na Malé Straně – a celou župní organizaci. Vše začlenili do jednotné tělovýchovy. Župy působící v za-

Masarykův lid

hraničí měly pouze omezené možnosti oproti dřívější České obci sokolské. Skauti neměli tak hustě vybudovanou síť kluboven. Sokolovny zato existovaly pomalu v každé větší vesnici. To vše komunisté nejdříve zabavili a postupně to nechali chátrat pro nedostatek cvičenců. Je nutné vzít v úvahu, že sokolovny nikdo neudržoval ani v průběhu druhé světové války. Nacisté byli stejnými nepřáteli Sokola jako komunisté.

Dalším problémem oběma organizacím společným bylo navázání na tradice ve společnosti devastované komunistickou morálkou a společenskými praktikami, které byly demokratické společnosti cizí. Ať už se nám to líbilo nebo ne, profil a jednání lidí vychovaných v socialismu se liší od lidí vychovaných ve společnosti demokratické. Bylo nutno počítat s tím, že počet těchto lidí se bude neustále zvětšovat a sokolské a skautské ideály jim budou cizí a nepřijatelné.

V rámci lágru Rovnost nevím, že by se někde scházeli nebo organizovali orlové nebo YMCA. Pokud byli jejich členové odsouzeni, vždy vystupovali jako jedinci. Orel byl z větší části záležitostí Moravanů. Nejčastěji vystupovali jako lidovci a největší zázemí měli na Moravě.

Lidovci, i když jich ve vězení nebylo tolik jako národních socialistů, byli od počátku velmi aktivní. Stranu lidovou bylo možno ztotožnit s katolickým náboženstvím. Náboženství jim prolínalo do politiky a malé skupiny této strany začínaly nejdříve modlitbou a potom se pokračovalo na politické téma. Pro lidovce bylo velkou výzvou, že komunisté zavřeli velmi mnoho kněží, včetně řádových, ale také biskupů. Tak jako pro národní socialisty byla jejich vzorem popravená poslankyně Milada Horáková, tak pro lidovce byl vzorem internovaný pražský arcibiskup Josef Beran.

Lidovci měli ovšem ještě další vzor, a to v západním Německu vznikající Křesťansko-demokratickou stranu – KDS. Jejím předsedou byl Konrád Adenauer a ministrem hospodářství Erhard. Oba měli podporu a důvěru nejen Američanů, ale i Britů a Francouzů.

Proto vznikající skupiny lidovců na našem lágru říkaly, že se hlásí ke straně KDS a distancují se od lidovců, kteří zůstali v Národní frontě a vedl je Plojhar. Nejvýraznější představiteli KDS na lágru byli František Michálek, dr. Kučera, Pavel Žák, Štěpán Vašíček a Mirek Minks.

Ke cti politických vězňů nutno konstatovat, že mezi stoupenci KDS a národními socialisty nebo sociálními

demokraty nebylo zásadnějších rozepří. Ani si nemohli vytýkat, kdo z nich má větší vinu a odpovědnost za komunistický puč. Všechny tři strany byly po roce 1945 v koalici s komunisty.

Straně lidové, která se postupně měnila na stranu KDS, politicky nejvíce konkurovali agrárníci, kteří se také orientovali na venkov jako strana lidová. Stoupenci tohoto politického směru si ale uvědomovali, že doba stavovských stran už pominula a musí se přizpůsobit novým podmínkám. Proto pro svoji stranu zvolili název „republikáni“ po vzoru amerických republikánů, kteří jsou konzervativní.

Miloslav Čapek ve svém líčení jak v táboře Rovnost vypadaly debaty a úvahy politických vězňů o budoucnosti po pádu komunistického režimu, o skupině, do níž patřil a v níž převládali národní socialisté, ještě píše toto: Postupně jsme naši činnosti dali i jméno: Akce národní obrody. Domnívali jsme se, že její základ budou tvořit lidé uvěznění za protikomunistickou činnost a lidé komunismem perzekvovaní. Počítali jsme i s aktivní podporou naší emigrace. Ti další se musí velmi obezřetně vybírat, aby se tam nedostali různí kariéristé a prospěcháři, kterých je u nás nadbytek. Myšlenky to byly jistě hezké, ale vzhledem k délce trvání komunistické vlády nikdy neuskutečněné. Dokonce jsme uvažovali i o vydávání novin, i když jsme věděli, že to je úkol náročný nejen finančně. Našli jsme pro ně vhodný název: LANO (List akce národní obrody).

Miloslav Čapek v závěru podotýká, že tyto plány, nápady a předsevzetí je utvrzovaly:

v tom, že doba prožitá ve vězení není pro nás pouze ztrátou, ale mnohdy i přínosem pro náš budoucí život a hlavně přípravou na dobu po pádu komunismu. To nám umožnilo a usnadnilo překonávat těžké začátky našeho uvěznění a koncentrovat sílu na dobu další, kterou jsme museli ještě ve vězení prožít.

Ke škodě našeho národa jsme po pádu komunismu naše plány a předsevzetí nikde nerealizovali, ani se o to nepokusili. Zaskočil nás nejen náš vysoký věk a možná i nedostatek elánu, který jsme kdysi měli, ale i pasivní postoj našich lidí k vyrovnání se s komunistickou minulostí.

Miloslav Čapek

Korektní vztahy jsou nejmírnější formou mezinárodního napětí.

**Tak zvané blízké, přátelské nebo spojenecké vztahy
se zřejmě za korektní nepovažují.**

Karel Čapek

To, co lidé nazývají štěstím, je okamžik, kdy přestanou mít strach.

Gilbert Cesbron

Masarykův lid

Protože se završilo čtyřicet let od vzniku polské Solidarity, připomínáme její vznik a rovněž postoje, jaké k ní měla česká společnost.

POLSKÁ SOLIDARITA A ČESKÁ SPOLEČNOST

Motto:

Pro generaci před námi to byla trochu záhada – a vlastně to tak zůstalo. S devíti a půl miliony členů tvořila Solidarity prakticky stát ve státě. Chartu 77 s jejími 242 podpisy bychom vedle něj mohli přirovnat spíše k vesničce.

Citát z příspěvku Terezy Reichelové a Ondřeje Sláčálka, který byl zveřejněn v časopise *Nový Prostor* v roce 2016, názorně vystihuje zásadní rozdíly v síle a vlivu obou opozičních antitotalitních uskupení – české Charty 77 a polské Solidarity, která se začala formovat v létě 1980. Tyto dva nesouměřitelné počty stoupenců Charty a členů Solidarity jsou ovšem spíše než svědectvím o slabosti Charty a síle Solidarity svědectvím o stavu československé a polské společnosti na počátku 80. let dvacátého století.

Polský Srpen

Právě před čtyřiceti lety se v tehdejší Polské lidové republice, a to zvláště v přístavech na pobřeží Baltského moře (Gdaňsk, Gdyně, Sopoty a Štětín), ale také ve Varšavě, v Krakově, v Katovicích, ve Vratislavi a v mnoha dalších jiných městech, začala zvedat vlna dělnických stávek a protestů, která na samém konci srpna 1980 vedla k založení nezávislých odborů Solidarity.

Tato dnes již legendární odborářská (přitom však protikomunistická a tudíž z hlediska totalitní moci nepochybně protistátní) síla vedla otevřený boj na bázi legality za ekonomické i politické požadavky polského dělnictva i dalších vrstev společnosti, a to až do vyhlášení výjimečného stavu v prosinci 1981.

Fenomén vzniku polských nezávislých odborů zhodnotil – ve vztahu k vládoucí polské i sovětské komunistické straně – historik Andrzej Paczkowski: *Zrození Solidarity bylo chápáno jako strašná systémová anomálie. Způsob, jakým se objevila, i její rozsáhlost, byly natolik zarážející, že nebylo možné přistoupit k bezprostřední akci. Dokonce ani při použití „vyvážených prostředků“ – o armádě ani nemluvě.*

Období od srpna 1980 do prosince 1981, které někdejší polský disident Adam Michnik označuje za dobu karnevalu, bylo unikátní především tím, že poprvé byla v nějaké zemi sovětského bloku komunistická vláda donucena nejen jednat se svými politickými odpůrci, ale také relativně dlouhou dobu tolerovat aktivity legálně působící politické opozice, jež měla navíc obrovskou společenskou podporu.

Situace v pozdním létě 1980 v Polsku se tak výrazně odlišovala od situace v letech 1956 a 1970, kdy dělnické protesty (nejprve v Poznani a o čtrnáct let později také na tzv. Pobřeží) byly ozbrojenými silami za cenu více než jednoho sta mrtvých demonstrantů krvavě potlačeny. Spe-

cifikum polské revoluce 1980–1981 spočívalo také v tom, že Sovětský svaz se neodhodlal sám vůči Solidaritě přímo vojensky intervenovat, jako to dosud učinil vždy v případě ohrožení komunistického systému v rámci své mocenské sféry – v NDR v červnu 1953, na podzim 1956 v Maďarsku, 21. 8. 1968 v Československu či dokonce v dalekém v Afghánistánu v prosinci 1979.

Solidaritě, která v prvních měsících své existence sdružovala téměř deset milionů Poláků, tak na konci roku 1981 potlačily nikoliv tanky sovětské, ale polské – na rozkaz generála Jaruzelského. Dodnes nevyjasněnou otázkou zůstává, zda tím ale Jaruzelski nepředělal většímu zlu – přímému zásahu sovětských vojsk, která se nacházela od konce druhé světové války nejen ve východním Německu a Maďarsku, ale i v Polsku, od roku 1968 pak i v ČSSR.

Mocenská porážka Solidarity v prosinci 1981, ale i všech ostatních předchozích demokratizačních snah či národních hnutí nejrůznějších odstínů ovšem prokázala, že Sovětský svaz – ať již byl ovládán Chruščovem nebo Brežněvem – nepřipustí žádné mocensko-politické změny ve východní Evropě. Onen „vítr změn“ nečekaně nastává až (nebo již?) v roce 1985, kdy se novým generálním tajemníkem ÚV KSSS stává Michail Gorbačov, který národům východní a střední Evropy – možná i nechtěně – předal svou politikou přestavby a otevřenosti klíče od bran svobody.

Hlavním námětem tohoto příspěvku ale není připomínání dosud relativně známých faktů ohledně událostí polského Srpna a jejich důsledků, nýbrž ohlednutí, jakým způsobem česká společnost reagovala v roce 1980 na vznik Solidarity, a to na základě několika různorodých informačních zdrojů, jejichž výběr může mít určitou vypovídající historickou relevanci, aniž by si však činil nárok na úplnost.

Solidarity a Rudé právo

Občané Československa byli již od samotného zahájení stávkového hnutí v Polsku a následného vzniku Solidarity vystaveni neustálému tlaku propagandistické kampaně, která stávky polských dělníků líčila jako výsledek imperia- listického vměšování „reakčních kruhů“ na Západě, a to ve spolupráci s kontrarevolučními silami v Polsku, přičemž pouze v omezené míře připouštěla ekonomické chyby tehdejší polské komunistické strany PSDS.

Pro *Rudé právo* bylo ovšem zpočátku obtížné připustit i samotný fakt vypuknutí stávek v Polsku, k čemuž se odhodlalo až v příspěvku Jana Lipavského *Z hlediska společenského zájmu* 16. 8. 1980, což byla patrně reakce na vyhlášení stávky v Leninových loděnicích v Gdaňsku,

Masarykův lid

i když stávky v té době v Polsku probíhaly již několik týdnů. Jan Lipavský tehdy opatrně uvedl:

Polské sdělovací prostředky se zabývají problematikou hospodářského rozvoje a přinášejí příklady jejího úspěšného řešení, zaznamenaly zprávu agentury PAP, v níž se informuje, že v některých podnicích, kde se poslední dobou vedou diskuse o mzdách, normách, organizaci práce a zásobování, se vyskytly případy dočasného přerušení práce...

Na přelomu srpna a září rozsah stávek v Polsku nemohl být zamlčován již ani *Rudým právem*, proto tento hlavní stranický list ve svém propagandistickém tažení vůči

v Polsku, a proto za jejich původce pochopitelně *Rudé právo* označovalo především zahraniční imperialistické síly.

Například redakční komentář tohoto listu z 5. 9. 1980 „*O co jim jde*“ takto zhodnotil mezinárodní kontext stávek v Polsku: *Aktivita antikomunistických centrál Západu v ideologické diverzi se stupňuje, zvyšuje se jejich zákeřná činnost v souladu s dlouhodobými strategickými plány imperialistických vládnoucích kruhů. Plány, v nichž se nevzdaly svých cílů nepřátelských socialismu a ve kterých se snaží využít složité situace, která vznikla v Polsku, aby zahájily nové kolo psychologické války proti lidovému Polsku a dalším socialistickým zemím.*

Demonstrace odborů v Gdaňsku. Vedle Walesy ve středu jde Tadeusz Mazowiecki.

stávkujícím se zaměřoval především na tendenční zdůrazňování možných negativních hospodářských dopadů stávkového hnutí.

Prostor pro vyjádření poskytovalo *Rudé právo* pouze představitelům polské komunistické strany, případně i jiných komunistických stran, zatímco názory představitelů stávkujících pochopitelně zveřejňovány nebyly. V tomto deníku nemohly být zveřejňovány ani fotografie ze stávkujících podniků či fotografie předáků Solidarity, kterou *Rudé právo* později posměšně označovalo za „Walesovy odbory“, případně název nezávislých odborů uvádělo v ironizujících uvozovkách. Pro tiskový orgán ÚV KSČ bylo totiž naprosto nemyslitelné přiznat si politickou realitu v tom smyslu, že ekonomickou situaci vyvolané stávkové aktivity polských dělníků jsou především projevem trvalého politického nesouhlasu většiny polské společnosti s existencí vnucené nedemokratické a prosovětské komunistické diktatury

„Spiknutí proti Polsku“

Na podobných myšlenkových konstrukcích byly postaveny ostatně i další výlevy komunistické propagandy v Československu. V roce 1982 – tedy již po vyhlášení výjimečného stavu – byla v ČSSR vydána publikace *Spiknutí proti Polsku* Milana Matouše, který za původce vzniku Solidarity označoval mimo zahraniční reakci také domácí kontrarevolucionáře – především aktivisty z Výboru na obranu dělníků (KOR), kteří svedli „poctivé polské dělníky“:

Buržoasní propaganda vydávala „Solidaritu“ za spontánní projev vůle polských pracujících. Operovala deseti miliony jejích členů. I když toto číslo bylo obtížné doložit jako vyvrátit, je nesporné, že „Solidarita“ rychle získala značný vliv zejména ve velkých závodech, ústavech a úřadech. Reakční prameny se netajily tím, že zárodky takzvaných svobodných odborů vznikly v ilegilitě – v únoru

Masarykův lid

1978 na Katowicku a později v Pobaltí. „Zásluha“ na vytvoření antisocialistických buněk patřila aktivistům KOR, vesměs antisocialistickým agentům z povolání. Už z toho je zřejmé, že nešlo o žádný spontánní čin dělníků, příslušníků inteligence a rolníků. „Solidarita“ i její antisocialistická činnost byly do řad pracujících PLR vneseny zvenčí...

Na Matoušově publikaci je dnes, s odstupem téměř čtyřiceti let, které uplynuly od jejího vydání, pozoruhodná především závěrečná „prognóza“ toho, jak budou vnímání představitelé polské opozice i katolické církve polskou veřejností za několik desítek let:

Za pár desítek let budou lidé v socialistickém Polsku číst o jakémsi Kuroňovi, Walesovi a Wojtylovi jako o smutných figurkách historie. Lidská společnost – přes usilovnou snahu reakcionářů – oceňuje převratné dílo francouzské revoluce, americké revoluce, světodějný význam Velkého října. Dějiny pohřbívají zpátečníky v zapomnění...

Z pohledu roku 2020 lze jen konstatovat, že toto konstatování patří k těm nejvíce omylným, které byly na adresu Solidarity proneseny. Jacek Kuroň se po změně politické situace v Polsku v létě 1989 stal ministrem, Lech Walesa prezidentem a „Největší Polák“ Jan Pavel II. („Wojtyla“) v čele katolické církve stál až do své smrti v dubnu 2005. Ono „socialistické“ Polsko, jež mělo hledět na ony tři muže jako na „smutné figurky“, je dávnou minulostí. Kdo si naopak dnes vzpomene na zástupce ředitele Ústavu marxismu-leninismu Milana Matouše?

Reakce Charty 77 na polské události

Hlas Charty 77 v pozdním létě 1980 byl ve srovnání s hlasy tehdejšího komunistického tisku, rozhlasu a televize téměř neslyšitelný, ale existoval. V dokumentu Charty 77 č. 154, který byl vydán již 24. 8. 1980 a odeslán formou otevřeného dopisu Sdruženému stávkovému výboru v Gdaňsku, se uvádělo:

Vážení přátelé, se zájmem a pohnutím sledujeme Váš zápas o svobodný a důstojný život. Požadavky, které vyslovujete, zvláště propuštění politických vězňů, dodržování svobody slova a práva na zakládání nezávislých odborových organizací, jsou totožné s naším úsilím. Věříme, že Vaše vytrvalost, rozvaha a smysl pro odpovědné občanství přinesou kladné výsledky nejen Vám a celému polskému národu, ale posílí také autoritu lidských práv na celém světě.

Tento dopis podepsali mluvčí Charty 77 Marie Hromádková a Miloš Rejchrt.

Pronásledované neformální občanské sdružení Charta 77 se situací v Polsku zabývalo samozřejmě i v některých dalších svých dokumentech – například mluvčí Charty se statečně vyslovili proti připravovanému zásahu vůči Solidaritě vojsky Varšavské smlouvy. I když mezi veřejností tyto proklamace nevzbudily téměř žádný ohlas, zůstávají dokladem statečnosti i politické prozíravosti alespoň malé části české společnosti, která ani v podmínkách husákovské normalizace nerezignovala na své občanské postoje a projevila svou solidaritu příslušníkům historicky blízkého národa, který se pokoušel vybojovat právo na svobodnější život.

Polsko pohledem deníku jednoho chartisty

Specifický pohled na události bouřlivých polských let 1980–1981 pak představují deníkové záznamy politického

vězně, signatáře Charty 77 a historika (v té době ovšem čerpače vody) Karla Bartoška *Polsko v Čechách 1980–1982*, které byly vydány roku 2004 jako součást sborníku autorových esejů, studií a záznamů z let 1968–1993 *Češi nemocní dějinami*. Jsou pozoruhodné především tím, jak autor vnímal určitou postupnou proměnu postoje některých Čechů, s nimiž se stýkal, k polské Solidaritě – od přitakání přes rozpaky až po nenávisť...

4. září 1980

Polsko je každodenně přítomné. Dělníkové, mezi nimiž pracuji, říkají teď často s potutelným úsměvem: „Ti to těm bolševikům dávaj, co!“ To, že komunistická moc je v sousedství pod dělnickým tlakem u zdi, vzbuzuje škodolibou radost – v soukromých rozhovorech naprosto neskrývanou. „A co vy? My? Kdy se něco podobného bude dít u nás?“ ptám se někdy. „Ale Kadlíku...,“ a taky se usmívají.

25. října 1980

Zdá se mi, že Polsko je v Čechách cítěno jako národní výzva i v negativní reakci. V řečech, které oficiální propaganda velmi šikovně kultivuje, v nacionalistických odsudcích „o lenosti Poláků“, o jejich „kšeftářských sklonech“ atd. Přes všemožná schémata politizujících žvatlání lidí cítí, že národ Poláků třese stromem dějin a že dělný lid jedná.

17. prosince 1981

Jsem v Praze. Polsko je přítomno od rána do noci. Poslouchám zprávy. Diskutuji o něm s přáteli a známými. Jak reagují lidé?

Nataša zpívá se skupinou lidí, připravují vánoční mši v kostele sv. Prokopa 25. prosince. Jeden z těchto kostelních zpěváků, asi padesátník a nějaký „lepší úředník“ na zkoušce převrat generálů vehementně schvaloval. „Jaruzelski to dělal dobře. Kdo nebude pracovat, toho ať odstřelej!“ Když Nataška něco namítala, byl ještě agresivnější: „Nic špatného se nestane, když pár tisíc Poláků ubude!“ Představuji si, jak procítěně zpívá svá aleluja.

Polské události a Listy

Na vývoj situace v Polsku v létě 1980 pochopitelně reagovaly – vedle česky a slovensky vysílajících západních rozhlasových stanic *Svobodná Evropa* a *Hlas Ameriky* – také exilové časopisy. Problém ovšem představovala skutečnost, že k tomuto tisku, i když byl do ČSSR tajně dopravován, velká většina československých občanů neměla přístup – a pravděpodobně o něm ani nic nevěděla.

Za všechny „polské“ komentáře v tiskovinách Čechů a Slováků vycházejících v zahraničí připomeňme to, co o založení Solidarity napsal „časopis československé socialistické opozice“ *Listy*, které v italském exilu vydával Jiří Pelikán, někdejší ředitel Československé televize v době Pražského jara. Ten byl rovněž autorem komentáře *Polské léto*, který byl zveřejněn v 5. čísle Listů v říjnu 1980 :

Mohutné stávkové hnutí polských dělníků v letošním srpnu, jeho dalekosáhlé požadavky, které byly uznány vládou a stranou, zejména vytvoření nezávislých odborů a bouřlivý politický vývoj, který otrásá Polskem od té doby představují

Masarykův lid

nesporné nejdůležitější politickou událost od pražského jara roku 1968.

Ve chvíli, kdy píšete tyto řádky, se dá těžko předvídat, jak tento dramatický vývoj, plný zvrátů vyústí: zda se přemění ze živelného tlaku v proces postupné demokratizace celé společnosti za podpory většiny občanů, církve, opozice a liberálního křídla strany, anebo zda dogmatické síly ve vedení strany s moskevskou podporou přijaly dohodu se stávkujícími jen jako «dočasnou porážku» a ústup, který se pokusí zvrátit ve vhodné chvíli protiútokem. Jsem však hluboce přesvědčen, že polští dělníci zahájili svým hnutím novou epochu a otevřeli i nám nové cesty ze situace, která se po mnoha letech zdála skoro neměnitelná a bezvýchodná.

Zatímco v říjnu 1980 *Listy* informovaly o vzniku nezávislých polských odborů v relativně optimistickém duchu, v dalším vydání *Listů* v prosinci 1980 bylo již možné číst i upozornění, které varovalo před možným násilným potlačením Solidarity, a to i za účasti čs. vojsk:

Již po několik týdnů vedou čs. tisk i čs. oficiální osobnosti intenzivní kampaň proti polským dělníkům a jejich samosprávným nezávislým odborům. Hovoří při tom o «protisocialistických a kontrarevolučních silách», připomínají «zkušenost z kontrarevoluce z ČSSR» v r. 1968 a nepokrytě vyhrožují «bratrskou pomocí». Lidé, kteří se v roce 1968 provinili zradou na vlastních národech, volají teď po vpádu do jiné spřátelené země. Odsuzujeme co nejrozhodněji toto počínání. Upozorňujeme všechny občany Československa: je vedena nebezpečná hra nejen proti lidu bratrského Polska, ale i proti míru a bezpečnosti v Evropě a ve světě. Nelze zavírat oči před možnými důsledky této politiky. Neštěstí může již zítra postihnout české a slovenské rodiny, jejichž synové by museli umírat v ostudné intervenci pro cizí zájmy. Varujeme znovu před touto nebezpečnou politikou Husákova režimu. V Polsku se rozhoduje i o našich osudech. Ani jeden český či slovenský voják nesmí být zneužit proti polskému lidu!

Toto prohlášení vzniklo jako důsledek dosti reálných obav, že do polského vývoje by mohla vstoupit v rámci jakési další „bratrské pomoci“ vedle Sovětské armády i Československá lidová armáda, přičemž byla zvažována dokonce účast východoněmecké armády. Tyto obavy z nového „21. srpna“ se nakonec nepotvrdily a polský odpor potlačila sama polská armáda, avšak připravovaná operace „Krkonose“ stále zůstává dosti nejasnou (zároveň i temnou) událostí v historii československé armády.

Operace Krkonose

Obavy z vojenské intervence sousedních komunistických zemí (SSSR, NDR a ČSSR) v Polsku byly přítomné takřka od založení Solidarity, která ve svých požadavcích – vzhledem ke geopolitické realitě – musela na tuto skutečnost vždy brát ohled. Zásah zemí Varšavského paktu proti Solidaritě se zdál být nejpravděpodobnější na začátku prosince 1980, kdy se některé sovětské divize daly do pohybu směrem k polským hranicím – společně s jednou divizí Národní lidové armády NDR a dvěma tankovými divizemi Československé lidové armády. Další dvě divize Sovětské armády byly navíc trvale rozmístěné přímo v Polsku. Soustředování vojsk u polských hranic bylo označováno sice jako běžné cvičení, avšak vojákům byla vydávána

ostrá munice. Operace Krkonose byla patrně součástí výstražného nátlaku ostatních komunistických států nejen na polskou společnost, ale i na polské politické vedení, avšak skutečný vpád připravován nebyl.

Generál Jaruzelski ve svých pamětech uvádí, že někteří důstojníci ČSLA se na „trestnou výpravu“ proti Polsku přímo těšili, neboť chtěli překonat čs. vojenské trauma z let 1938 a 1968, kdy naše armáda proti agresorům, kteří v oněch letech přicházeli bohužel i z Polska, nebojovala. Jaruzelski v této souvislosti uvedl: *Copak se důstojníkům té armády můžeme divit, že si to chtěli svým způsobem „vynahradiť“ na Polsku?*

Dne 6. prosince 1980 vyhlásilo velení ČSLA poplach v posádkách 1. (slánské) a 9. (táborské) tankové divize. Mimořádné spojenecké cvičení dostalo název „Operace Krkonose“. Po opuštění kasáren mířili vojáci na severovýchod k polským hranicím. Celkem se do akce zapojilo přibližně 17 000 čs. vojáků, 540 tanků, 260 bojových vozidel pěchoty a kolem 340 obrněných transportérů. Již o dva dny později bylo ale toto vojenské cvičení ukončeno a vojáci se začali vracet na své základny. Proč k zásahu nakonec nedošlo, není zcela jasné.

Svou roli sehrála nepochybně skutečnost, že Sovětská armáda již rok bojovala v Afghánistánu a Brežněvovo vedení nechtělo riskovat možný ozbrojený konflikt přímo ve střední Evropě, neboť bylo možno očekávat ozbrojený odpor nejen mnoha polských občanů-partyzánů, ale i některých jednotek polské armády. Nepochybně nějaká forma ozbrojeného odporu by byla kladena Poláky nejen sovětským, ale především východoněmeckým vojskům.

Proti případnému zásahu vůči polským nezávislým odborům protestovala i Charta 77 v dokumentu, který byl zaslán 14. 12. 1980 prezidentu Husákovi, federální vládě a Federálnímu shromáždění. Mimo jiné v něm stálo:

Naše veřejnost je znepokojena tím, že bez jakéhokoli vysvětlení oficiálních míst se setkává s řadou příznaků svědčících o přesunech vojenských útvarů k polským hranicím. V souvislosti s tím se vynořují v naší veřejnosti obavy, že by čeští a slovenští lidé měli v Polsku prolévat svou krev i krev svých polských bratrů (...) Domníváme se proto, že k uklidnění naší veřejnosti, k podpoře nadějných a pozitivních jevů polského společenského dění i k přátelství mezi našimi národy by přispělo jednoznačné vyjádření čs. ústavních činitelů, že ČSSR nebude žádným způsobem zasahovat do svobodného vývoje PLR.

Signatáři tohoto dokumentu byli Marie Hromádková, Ladislav Lis a Miloš Rejchrt.

Proč Polsko povstalo a Československo mlčelo?

Otázka, proč Poláci v obrovském počtu na počátku 80. let povstali, kdežto velká většina Čechů a Slováků mlčela a zápas polského národa za svobodu na počátku osmdesátých let nijak nepodpořila, třebaže právě v Československu existovaly silnější demokratické tradice než v Polsku a odpor vůči téměř všemu, co ze Sovětského svazu přicházelo, Čechoslováci a Poláci spojoval především, zaujala již před čtyřiceti lety nejen politické komentátory a analytiky, ale i polské a české disidenty.

Jednu z možných odpovědí nabídl umělecký kritik Jiří Peňas v článku *Solidarita a vtíp*, který byl zveřejněn v ča-

Masarykův lid

sopisu Respekt 4. 9. 2000 a jenž si hlavně všimal dosti pokleslého dobového fenoménu, kterým bylo na počátku osmdesátých let téměř masové šíření protipolských anekdot, jež byly založeny na tradičních českých stereotypech o líných Polácích. Jiří Peñas tehdy v závěru svého příspěvku napsal:

Československo na přelomu 70. a 80. let na Polsko nemělo. Obě země se nacházely v protikladných mentálních amplitudách. U nás nejhlubší konzumní letargie a apatie. Epidemie chataření a seriálové narkomanie, éra Michala Davida, rok spartakiády a moskevské olympiády. V Polsku vyústění cyklických revolt, měsíce euforie z vyvzdorované svobody, čas duchovního povznesení z polského papeže, ale i doba zmatku a chaosu, mizerného zásobování a bot na příděl.

Odpověď jiného druhu na stejnou otázku – vůči českému národu i méně sebekritickou – můžeme hledat především v odlišné životní úrovni „lidového“ Polska a „socialistického“ Československa. Zatímco PLR v rámci „tábora socialismu“ patřila vždy k těm méně rozvinutým (zato velmi zadluženým) zemím, Husákova ČSSR (společně s Honkekerovou NDR) byla vždy relativně prosperujícím státem.

Historik Tomáš Zahradníček o tehdejší ekonomické situaci polských a československých dělníků v studii *Polská kantáta o svobodě*, která byla zveřejněna v Lidových novinách 27. 8. 2005, uvedl: *Rozdíl byl především v sociální situaci, v Polsku je jiná ekonomie odporu: stovky tisíc špatně placených děl-*

níků, žijících s početnými rodinami v nuzných ubytovnách, mají méně co ztratit než jejich čeští kolegové.

Životní úroveň podstatné části dělníků i dalších zaměstnanců v ČSSR byla skutečně vždy nesporně vyšší, než tomu bylo v Polsku, což byl nepochybně hlavní důvod politické pasivity převážně většiny československých občanů v letech normalizace.

Ale ať již motivace odporu milionů polských občanů vůči komunistické moci v létě 1980 měla politické, hospodářské, náboženské, morální či zcela jiné důvody, vznik Solidarity jednoznačně patří mezi nejvýznamnější historické mezníky nejen polských, ale i evropských dějin 20. století.

XXX

Cesty podmaněných národů východního bloku – tedy nejen Poláků, Čechů a Slováků, ale i Maďarů, občanů NDR, Rumunů a Bulharů) se nakonec sešly až v „roce zázraků“ 1989, kdy se během několika málo měsíců zhroutily – jako kostky dětského domina – všechny komunistické režimy od Baltského po Černé moře. Bylo by ale lidsky nevděčné a historicky nespravedlivé zapomínat, že tato cesta – opravdu dlouhá a často i bolestná – byla zahájena právě před čtyřiceti lety na polském pobřeží.

Zdeněk Víšek

AKTUALITY

Dáváme prostor úvaze, zda se máme omlouvat za minulost, za něco, co jsme sami nezpůsobili, ale v současné zdůrazňované politické korektnosti se tak mnohdy děje. Otištěno z LN 16. 7. 2020.

OMLOUVAT SE ZA HISTORII? NEZAVINILI JSME JI

Co se to děje za našimi hranicemi? Automobilka Volkswagen se omlouvá za bílou ruku použitou do reklamy. Módní dům Gucci se omlouvá za svetr s červenými rty, Prada zase za opičku na visače. Americká sněmovna se omlouvá černochům za otroctví a bílí občané nejstarších demokracií poklekají a v prachu se kají za údajné hříchy otců.

Co se to děje za našimi hranicemi? Už zase jsme vzkřísili sebekritiku a kolektivní vinu. Jako holku mě v dějepise učili o hrůzách minulosti, v nichž děti pykaly za činy rodičů, kvůli nimž se nedostaly na vysokou školu. Tisíce jiných tlak okolí nutil k pokřtectví. Už zase se podepisují rezoluce podporující kriminální činy. Paradoxně to tehdy ani dnes nebyl tlak zákona nebo státu, ale společenský tlak menšiny poblouznělých, jímž většina v údivu paralyzovaná ne-

dokázala říct hlasitě ne. Říkala jsem si, že některé hrůzy se už nikdy v budoucnu nebudou opakovat. A dnes je vidím na obrazovce a vyskakují na mě ze zpráv.

Mazání historie je efektivní, ale neefektivní

Co se to děje za našimi hranicemi? Davy fanaticů tam bourají sochy, jež jsou součástí jejich minulosti. Wales provede sebekritický audit soch a ty, co jím neprojdou, budou popraveny a objeví se na seznamu těch, jejichž jména se nesmějí vyslovit. Odmyslím-li si protiprávnost takového činu, poškozujícího cizí majetek, a sochařova práva, je efekt stejně nicotný jako vyjmout fotku příbuzného z rodinného alba. Příbuzným zůstane stejně a mazání historie je možná efektivní, ale málokdy efektivní. Dříve či později se stejně kolo dějin otočí na opačnou stranu a každá revoluce krutě dopadne na své děti. Davové šílenství je součástí hysterie,

Masarykův lid

jež kromě jiných bláznivostí zcela opomíjí kontext doby. Klečící bílí Američané, najmě policisté jen dokreslují slepou uličku, po které starší demokracie rychně, rychle a pyšně kráčí do zatracení.

Sochy jsme probrali, nyní k omlouvání, jež je nezbytné pro udržení dobrých mezilidských vztahů. Omluvit se má, kdo způsobí bolest jinému, zejména učiní-li tak úmyslně. Omluvit se má manžel, který nedodržel slib, manželka, která zapomněla na mužovy narozeniny. Omluvit se má dítě, co v hádce urazilo své rodiče, a řidič, jenž způsobil dopravní nehodu. Omluvím se, když nestihnu v termínu dodat článek nebo když kolem přejedu nohu chodce. Omluvit se má i stát, co několik let honí po soudech nevinného. Omluvit se má každý, kdo jinému ublíží, co nejdřív, upřímně, se vši kajícíností a tváří v tvář poškozenému. Omluvit se má i ten, kdo zbrkle ulítl. Ale proč se omlouvat za historii? Cožpak jsme ji my současníci zavinili? Budeme chtít omluvu po Rakušanech za Františka Josefa a po Němcích za světové války? Pak brzy zjistíme, že naši předkové kašlali na lidská práva a poddanství zrušili příliš pozdě, neb podle současného práva nemělo být vůbec zavedeno. Proč najednou mlčí obvyklí obhájci všech možných a nemožných lidských práv? Proč nepodpoří současníky, jež podle práva není za co trestat? My živí jsme přece s otroky neobchodovali, Vy ani já jsme odnikud původní obyvatelé nevyháněli.

ní vlny, podobně jako jiné novinky, také časem nepřelíží k nám. I u nás jsou spoluobčané, kteří závistivě pokukují po zahraničí nadšeně velebíce každou pošetilost, a když ji našinec odmítne přijmout, vytasí zbraň údajně nejsilnější: „Pohleďte na to vzorné zahraničí! Skutečně máme být u nás zpátečníky?“ To se mi vždycky vybaví slova mé máti z dětství: „Opravdu musíš mít, co mají u sousedů? Až jednou soused skočí z okna, taky se jako on po hlavě vrhneš za ním?“ Doufám, že podobný osud nečeká naši zemi. Věřím v nás Čechy se smyslem pro humor, černocho zůstane černochem navždy, podobně jako nevyřadíme z knihoven Kocoura Mikeše či Chaloupku strýčka Toma, Jih proti Severu, pohádky všeho druhu ani Babičku Boženy Němcové. A naše policie? Není to instituce, co si ji z našich daní platíme na ochranu, aby se ženy, muži, staří nebo děti nebáli vyjít sami na ulici? Přinutíme-li ji k pokoření, kdo nám zůstane, až jí skutečně bude zapotřebí? Komu zavoláte, až vaše auto vzplane na ulici?

Ne, černocho ani nikomu jinému se netřeba omlouvat, tím spíš ne za krutosti dávné minulosti. Nebudu poklekat jenom proto, že to dělají v Americe. Neomluvím se za něco, co jsem sama nezpůsobila. Ani vy, občané, čtenáři, přátelé, Češi, se kát za otroctví nemusíte.

Já poklekat nebudu

Co se to děje za našimi hranicemi? Kdekterý z nás jen vyděšeně hledí a obává se, zda se ty mód-

Daniela Kovářová

autorka je bývalá ministryně spravedlnosti

ZE VZPOMÍNEK PAMĚTNÍKŮ

Připomínáme osobnost spisovatele Jana Herbena, který redigoval časopis „Čas“ (1886–1915), jenž dal plně k dispozici Masarykovi a jeho realistické straně. Patřil mezi nejbližší Masarykovy spolupracovníky v době (od 1886 až do vypuknutí první světové války) jeho velkých filozofických a politických sporů. Otištěno z knihy „Janu Herbenovi na památku“ (Borový 1947).

VZPOMÍNÁNÍ NA JANA HERBENA

Když v počtu velkém doprovázeli jsme rakev s mrtvým tělem Jana Herbena na vinohradský hřbitov ke hrobu, hodně jsme vzpomínali. V tom zástupu byli dřívější příslušníci různých předválečných stran, mnozí, kteří se zesnulým kdys

junácky se rvali a všichni už dávno smíření a nyní s láskou a úctou vzpomínají Jana Herbena, spisovatele a žurnalisty. Autor knihy „Do třetího a čtvrtého pokolení“, Jan Herben, spisovatel, získával vždy kde koho a jeho dva svazky „Hostišova“ jsou

Masarykův lid

prodchnuty takovou poesíí a moudrostí, že budeme po nich sahati často a budeme při tom znovu a znovu vzpomínati českého Turgeněva s loveckou puškou na rameni, opíjejícího se krásou našich lesů a luk, a přitom filosofa, který dovedl překrásně říci, co viděl a co cítil. Ale ti starší vzpomínají i Jana Herbenova novináře. Píše-li se o výbojích T. G. Masaryka, musí se psáti i o Herbenovi, neboť Masaryk mluvil a bojoval také novinami, a jako Palacký našel Havlíčka, mladý Masaryk našel v Praze svého krajana, Slováka každým nervem a krví, Jana Herbenova. Našel ještě jiná dobrá pera, ale jen to Herbenovo mohlo býti jeho pero, a všichni víme, že po Havlíčkovi byl to největší a nejčestnější náš novinář.

Jan Herben

Dr. Herben ve svých vzpomínkách „Proti proudu“ vylíčil historii Masarykových výbojů a přirozeně i svých, v nichž jeho pero hrálo roli tak vynikající. Po odstupu celých desítek let chápeme, že při té tehdejší myšlenkové stagnaci a všeobecné povrchnosti musil přijít útok hlav, kterým myšlenková pohodlnost se protivila a které, ovlivněny velkými příklady z ciziny, připravovaly obrodu celého našeho veřejného života, nový myšlenkový ruch a proti bující frázovitosti hlásaly promyšlenou a vytrvalou práci, jak ji národ a doba vyžadovaly. Pravda, veliká strana při té přísnosti zásad a ostré kritičnosti vzniknout nemohla, ale zato najednou vyrostlo úctyhodné hnutí, jež podmaňovalo si četné intelektuály a z Prahy vnikalo ven

do měst a mezi učitele na vesnicích. Škoda, že staří zemřeli a inteligence, která potom přišla znovu, zpo-
hodlněla. Bohužel, Masaryk nemohl působiti už jako profesor a přednášeč a neobyčejné pero Herbenovo při jeho stáří také umlklo. Jeho „Čas“ už neexistoval.

V těch různých bojích Herben byl ve stálém styku s literáty, umělci a mladou generací a jeho redakce byla otevřena také čipernému dorostu ze Slovenska a Jugoslaviie. Skorem bych řekl, že kolem Herbenova tvořila se československá jednota a příští naše aliance s Jugoslávií. Podle pravdy musím konstatovat, že nový kvas neznamenal jenom realismus, nýbrž i naše pokrokářství, a už od let devadesátých náš národní a politický radikalismus. Masaryk a Herben nás měli rádi, ale Masaryk viděl a znal Evropu od Ruska až po Itálii, znal Ameriku, a ovládaje spoustu cizích jazyků, dávno už vnikl do duchové podstaty různých těch národů a proto se díval na náš radikalismus kritičtěji, ale zval si nás k sobě, a jistě nám, i když jsme s ním někdy polemisovali, vždy imponoval a imponovalo nám i to kacírské pero Herbenovo. Před rokem 1890 jediný starý Váňa, který po pražských ulicích chodíval se skotskou čapkou a plaidem v ruce, otvíral naší veřejnosti okénko do cizího kulturního světa, ale důkladně je po něm otvíral Masarykův a Herbenův „Čas“; a všechno, co znamenalo jejich práci, která tolik lidí děsila, když zabouřila nad hnijícími našimi rybníky a otrásala různými nemožnými už autoritami, nutíc k přemýšlení, a stejně jako kdysi Havlíček ve svém boji s Tylem, nespokojoval se s pouhým sentimentálním a deklamačním vlastenčením.

Tak daleko, my studenti, hned jsme se nedostali. Ale po letech jsme viděli, že ta různá naše nedorozumění byla přirozená.

V leccems jsme se sblížili už v r. 1890, když studentská deputace, v níž byl Ant. Hajn, Rašín a já, vrátila se z Krakova, kde při převezení pozůstatků Mickiewiczových z Paříže na Wawel v Krakově reprezentovala české studentstvo. Tam začali jsme chápat nedostatky své politické a národní koncepce, tam pokroková (postempová) mládež, polská a ukrajinská, nás naučila smyslu pro moderní sociální a kulturní otázky a tím obohatila náš dosavadní národní program. To, čemu chtěl Herbenův „Čas“ a Masaryk, začali jsme okamžitě dělat s nadšením a opravdovostí nového pokrokového přesvědčení. Toho dokladem jest Sokolova „Vzdělávací bibliotéka“ a žurnalistická činnost nás mladých, a když pořádali jsme sjezd slovanského pokrokového studentstva v Praze v květnu r. 1891, pamatuji se, jak

Masarykův lid

mezi námi sedával Herben a jak se mu naše mladá průbojnost líbila. V tom roce byly také konány volby do vídeňské říšské rady. V pošumavských městech kandidoval Masaryk, když realisté spojili se s tehdejšími Mladočechy, lépe řečeno: Masaryk s Juliem Grégrem. Zůstával jsem tehdy s bratry Hajny v redakci „Časopisu českého studentstva“ a těší mne, když v různých vzpomínkách čtu, jak můj volební leták „Synové obrazení se k svým otcům“, který jsme šířili v Pošumaví pro Masaryka, byl uznán nejlepším. Ale to pořád nepřišla doba, abychom si s realismem porozuměli úplně. Právě tomu překážel náš politický romantismus a náš národní idealismus a nekompromisnost oproti Vídni, ke které jsme nutili za chvíli, bohužel marně, mladočeské poslance. To byla doba reskriptivních manifestací, kterou řídil už dávno zesnulý, krásný mladý muž, JUC. Ant. Čížek, a my s ním. Ale Havlíček nebyl radikálem, když tolik různých lidí v r. 1848 radikalničilo, ale byl radikálem, když všichni zalezli. Také Masaryk stal se radikálem, když druzí propadli malomyslnosti. Stalo se to, když Vídeň a Budapešť páchaly zločiny na srbské a chorvatské koalici a pro velezrádné procesy nestyděly se užívat falsifikátů. V té době, která našemu národu získávala Jihoslovany, Herben se svým „Časem“ vykonal velké dílo, kterého nesmíme zapomínat, protože to byly přípravy pro léta, která se rychle blížila. Už v květnu a červnu r. 1914 byli jsme s Masarykem dohodnuti, že utvoříme jedinou společnou stranu. Masaryk, jako president, mi to připomíná na fotografii, kterou mi věnoval.

Škoda, že Jan Herben ve svých vzpomínkách ukazuje jen na to, co viděl, slyšel a pozoroval za světové války. Bylo by bývalo velmi zajímavé, kdyby býval něco podrobnějšího napsal o té chystané jednotě mezi realismem a národním socialismem, v r. 1914 před válkou. V cílech jsme byli už dávno jednotní, scházela jen společná organizace. Jakmile Masaryk postavil se také proti Rakousku, bylo existencí zájmem naší národní politiky, aby mravní a intelektuální síly Masarykova realismu spojily se s idealismem národně sociálním, aby tak vytvořily syntesu, jež by mohla být aktivována jako odboj, jakmile světová válka vznikla. Národní socialismus dostával se prostě přirozeným vývojem na evropstější úroveň, Masaryk pak a jeho spolupracovníci, a tedy i Herben se svým „Časem“ dostali, se k nacionalismu a učinili jej, dávající mu hluboký obsah, hybnou silou revoluce.

Čtu-li vzpomínky Herbenovy, byl dr. Herben v té době historického zápasu našeho národa s rakousko-uherskou monarchií národním, tak vřele národním, že to jeho procítěné vlastenectví mluvilo z každého slova, z každého řádku a z každého pohledu. Tak jsme ho znali ke konci války, když jsme se už chystali k samostatnému vedení své republiky a tak jsme ho poznali pak vždycky. Ve všem dovedl být shovívavým, s každým se dovedl smířit, ale jakmile šlo o národ a o jeho čest, věrný Masarykovi k smrti, neznal kompromisu. Společenský a milý všem, mezi nimiž se ukázal, nejraději chodil mezi mladé, ke kterým patřil celým svým temperamentem. Nechtěl stárnout a jeho slovácký humor a vtip zapalovaly jako jeho slovácké písničky, když posadili jsme se u sklenky vína a Jan Herben po těch písničkách, s viržinkou v ústech dal se do vypravování, které bylo zajímavé a právě tak osobité, jako jeho sloh novinářský aneb povídkářský.

Našli jsme se konečně i ve společné politické straně. Masarykův muž nemohl po všech zkušenostech jít jinam než tam, kde opravdové vlastenectví a láska ke státu pojily se s láskou k lidu a k ideálu sociální spravedlnosti. Realismus a národní socialismus splynuly docela přirozeně v duchu Masarykově a nejkrásnějších tradic našeho národa – spojily se duch a síla, inteligence a lid, vzdělanci a dělníci, nikoliv na základě třídním, nýbrž demokraticky, na základě nejvyššího zákona národní solidarity a republiky. Byli jsme nešťastní, když Herben zemřel a věděli jsme, že jen jeho rodinný kořínek udržoval tělo, na které už po léta sahala smrt. Bil se s ní opravdu statečně a téměř s dobráckým úsměvem na rtech. Usmířen se všemi, odpustil všem, kteří mu někdy ublížili a dýchal přímo křesťanskou láskou ke všem, které znal a někdy ani osobně neznal. Jan Herben zemřel, ale my budeme jeho jméno s úctou velmi často vyslovovat. Pro novou generaci žurnalistickou zůstane trvale vzorem a učitelem, pro nás a pro ty, kteří po nás přijdou, je příkladem moudrosti, shovívavosti a dobrého hřejivého srdce, které nás s ním po válce vždycky tolik spojovalo. Jako Masaryk a Beneš, zůstane také pro nás příkladem aktivního optimismu. Zkrátka: byl to člověk, kterého musil mít rád každý, kdo měl štěstí aspoň trochu ho poznati zblízka.

Václav Klofáč

Masarykův lid

Z ARCHIVU

Uveřejňujeme stenoprotokol projevu poslankyně Milady Horákové z 93. schůze, část 5/7 a část 6/7 (4. 2. 1948) Ústavodárného Národního shromáždění RČS 1946–1948. V něm vyslovuje své stanovisko k československo-sovětské smlouvě o obchodu a plavbě a k jejím doplňujícím dohodám o výměně zboží.

PROJEV MILADY HORÁKOVÉ V ÚNS

Posl. dr. Horáková: Pane místopředsedo, slavná sněmovno, paní a pánové!

Československá strana národněsocialistická, jejímž jménem mám čest mluvit, hlásí se radostně ke schválené smlouvě československo-sovětské o obchodu a plavbě a k doplňujícím ji dohodám o výměně zboží. Toto velké dílo staví obchodní a hospodářské styky československo-sovětské po prvotních zkušenostech, nabytých od r. 1945, na pevnější základ a zajišťuje ji na delší dobu. Smlouva podává nám konkrétní výraz nové reálné slovanské politiky a uskutečňuje příslušné články těsné hospodářské kooperace v duchu spojenecké smlouvy z r. 1943. Příznivých smluvních výsledků jsme dosáhli nejenom vlivem spojeneckých závazků a vzájemného přátelství, nýbrž ony jsou pro obě strany výsledkem jednání, které mělo ducha přísné obchodní reality, čímž cena těchto ujednání je z hlediska obou partnerů ještě výraznější. Žádná ze smluvních stran nevzala na sebe závazky větší, než by snesla ujednání dobrých obchodníků, a spojení ovlivnilo vzájemné dodávky jen do té míry, že si obě strany poskytly také ty věci, které by jinak neprodávaly.

Ani poskytnutí vzájemných úkonů podle zásady nejvyšších výhod není pro Československo nepříznivým prejudicem pro ostatní obchodní styky mezinárodní a rámcová ustanovení smlouvy vycházejí ve všech směrech z naprosté vzájemnosti a rovnosti. Rádi konstatujeme tuto skutečnost, neboť tisková interpretace uzavřené smlouvy, jak byla tradována některými listy, zkreslila namnoze správné pojetí této smlouvy.

Jedna část veřejnosti se domnívala, že jde o dar, a nikoliv o obchodní ujednání, a druhá naproti tomu

byla zneklidněna nepodstatnými pověstmi o příliš vysokých břemenech, která by nám z této smlouvy vznikla. Podle výkladu, který podal v zahraničním výboru ministr dr. Ripka a který byl podložen řadou konkrétních, pevných cifer, konstatujeme s upřímným uspokojením skutečnou výhodnost uzavřené smlouvy a dohody a plně se za ně stavíme. Zejména vděčně zaznamenáváme velkou pomoc, které se dostalo našemu zásobování a našemu zemědělství tím, že sovětské přátelé zvýšili k naší žádosti dodávku obilí a krmiv a tím nám po-

Masarykův lid

mohli překonat letošní tíseň zásobovací, která byla způsobena krutou neúrodou. Úspěch je přirozeně podmíněn také praktickým prováděním dopravy, ale věříme, že bude v tomto směru z obou stran podniknuto vše, aby termíny dodávek byly splněny. Kvalitativní podmínky dodávek obilí nebylo možno jednotně stanovit, avšak dosavadní získané zkušenosti z došlých dodávek nevzbuzují obav. Ostatně v tomto smyslu odpověděl výstižně na dotazy v zahraničním výboru ministr Ripka, když uvedl, že není-li jiné volby, je lépe, dostáváme-li pšenici ne sice s přísným kvalitativním požadavkem, ale dostáváme-li ji, raději než kdybychom nedostali žádnou.

Je nutno podtrhnout výhody, kterých bylo dosaženo také během jednání čs. delegace v Moskvě. Tříměsíční řízení, které předcházelo závěrečnému aktu, nemohlo bohužel dojít ke kladným výsledkům a zejména nemohlo se dojít k dohodě, pokud šlo o ceny obilí a některého jiného zboží. Bezprostřední jednání ministra dr. Ripky s ministrem Mikojanem mělo ovšem neočekávaný úspěch a podařilo se tímto osobním jednáním dojednat jak ceny obilí, tak také jednati o cenách hutního materiálu, a toto jednání vyústilo úspěchem ve zvýšení cen hutních výrobků, takže při získaných výhodných cenách obilí celková situace těchto dohod jeví se tak, že není potřebí se obávat, že budeme doplácet z veřejných prostředků na naše dodávky.

Významnou součástí jednání je rovněž dodatečné povolení dodávky 2 000 vagonů seřového obilí, které ministr Ripka dosáhl a tím vyhověl žádostem, doporučeným ministerstvem zemědělství, ovšem s tím, že nenakoupil toto obilí, jak bylo žádáno, v zemích s dolarovou valutou, ale v Sovětském svazu a tím získal pro potřebné nákupy surovin ze západu úsporu dvou milionů dolarů.

Pro nás je nutno zdůraznit ještě také tu okolnost, že ujednané dodávky ve svých kontingentech jsou ročně měnitelné a že tudíž bude záviset na nás samých a zejména na správně vedené zemědělské politice, abychom využili veškeré dosud neobdělávané půdy, abychom stanovili svou politiku cenovou, pokud jde o zemědělské výrobky, tak, abychom výrobu obilnin rok od roku zvyšovali, a pokud dovolí atmosférické poměry, abychom se snažili svými vlastními prostředky krýtí potřebu obilovin, abychom pak na základě toho dováželi více investičních statků, zejména surovin, a zmenšili kontingenty dodávek statků spotřebních, tj. obilí.

Je nutno zdůraznit, že prostředí přátelství a ochoty, kterou vyvolal dopis, jež z iniciativy dr. Ripky zaslal předseda vlády generalissimu Stalinovi, bylo zvýšeno ještě pochopením, které projeví v jednání příslušní zástupcové Sovětského svazu. K tomu přispěla jistě také ta okolnost, že sověští odborníci plně hodnotili důležitost čs. protidodávek, z nichž zejména dodávka rour pro naftové potrubí je z hlediska hospodářské výstavby Sovětského svazu vitální důležitostí. Ministr Mikojan ve svém ocenění uzavřených dohod také toto zdůraznil.

Jsme opravdu rádi, že se tak stáváme potřebným a důležitým hospodářským partnerem Sovětského svazu a že jeho ochotu vyhovět našim potřebám, zejména v letošní obilní tísni, platíme rovněž pro něj cennými hospodářskými hodnotami.

Dosažený úspěch v tomto směru je také v tom, že dodávek zboží 40 % je pouze investičních statků a 60 % konzumního zboží z lehkého průmyslu. Je to rovněž potěšující, ovšem předpokládá to, že naše příslušné výrobní vrstvy učiní všechno, aby byla výroba zvýšena a aby také kvalita i kvantita byla ve všem stupňována, abychom přirozeně těmito dodávkami nemusili snižovat konzum a potřebu našeho vnitřního obchodu a našeho trhu.

V závěru ještě jednou s velkými díky těm, kteří se o dílo zasloužili, a mezi nimi také celé čs. delegaci v čele s ministrem dr. Ripkou, konstatujeme, že tuto smlouvu plně podpíráme jako smlouvu, která byla udělena za celý národ, smlouvu, která musí přinést také celému národu užitek a která byla vytvořena jako spojení státu se státem a jako taková může být jediné chápána. Každé stranické zneužívání této smlouvy ubralo by jí na ceně a velikosti. *(Potlesk.)*

Ačkoliv projev Milady Horákové vyjadřuje maximální korektnost vůči dohodám a ujednáním se Sovětským svazem, přesto je z něho cítit ostražitost a obezřetnost. Zejména zdůraznění, že dohoda přináší užitek oběma stranám a že smlouva byla vytvořena jako spojení státu se státem, se dá vyjádřit lapidárněji: je to jednání rovného s rovným, ty pán já pán, čili žádná podřízenost. Výmluvné je její upozornění na zkreslenou interpretaci této smlouvy ze strany sdělovacích prostředků. Předvídává je pak poslední věta, že každé stranické zneužívání této smlouvy ubralo by jí na ceně a velikosti. Právě to se pak stalo. KSČ naplno využila této smlouvy ve svůj prospěch.

Masarykův lid

Hubert Ripka ve své knize „Únorová tragédie, Svědectví přímého účastníka“ (1995) zaznamenává, jak v souvislosti s touto smlouvou probíhalo jeho jednání v Moskvě, kde cítil větší rezervovanost, než tomu bylo při předešlých setkáních. Usoudil, že v moskevských vládních kruzích vznikla nedůvěra k národním socialistům, protože uprostřed prudkého volebního boje s komunisty očekávají, že komunisté utrpí značné ztráty. Proto považoval za nutné zdůraznit, že i kdyby komunisté první stranou nebyli, naše politika vůči Sovětskému svazu by se nezměnila.

Píše, že ihned po návratu navštívil prezidenta Beneše a podal mu zprávu o své cestě. Na závěr

mu řekl: „Myslím, že je nutná nejvyšší opatrnost, nechceme-li Moskvě poskytnout záminku k zásahu do našich záležitostí; musíme se za každou cenu vyvarovat jakéhokoli kroku, který by se dal vykládat jako namířený proti Sovětům. Ale také, a to především, nesmíme působit dojmem, že se jich bojíme.“

V době, kdy zazněl projev Milady Horákové v Ústavodárném Národním shromáždění, ještě všichni doufali, že budeme-li obezřetní a pevní, dokážeme demokracii ve své zemi udržet. Ve skutečnosti už tehdy bylo rozhodnuto. Za čtrnáct dní nadešel 25. únor 1948.

KNIZY, KTERÉ NÁS ZAJÍMAJÍ

Recenze knihy Daniela Anýže

JDU S HLAVOU VZTYČENOU. PŘÍBĚH RODINY MILADY HORÁKOVÉ

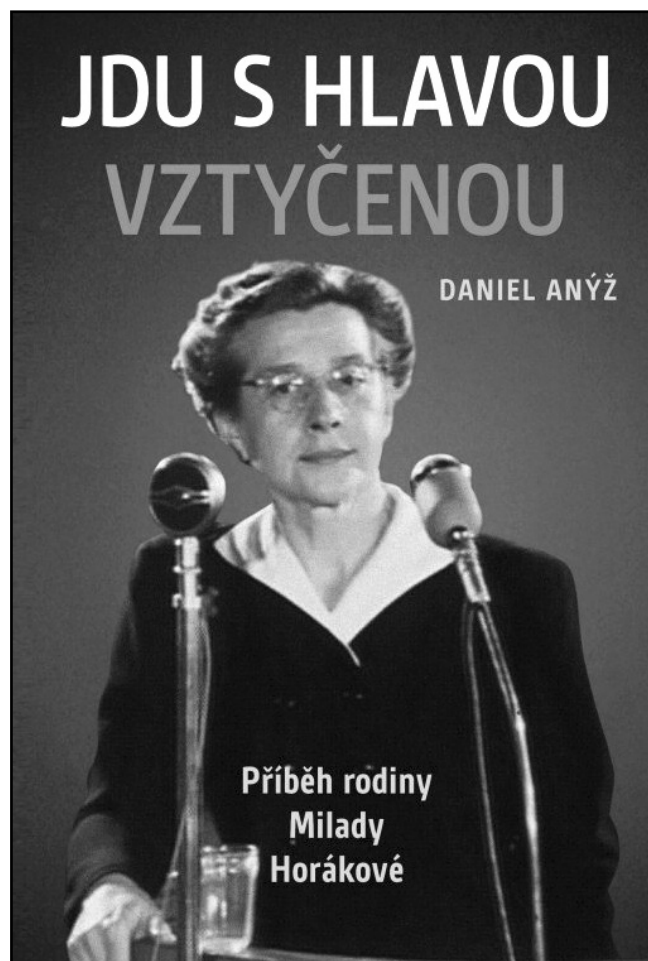
Keby žila dnes, bola by prototypom obdivuhodnej a nasledovaniahodnej ženy - samostatná, vzdelaná, spoločensky aktívna, úspešná, pomáhajúca iným ľuďom, vlastenka, profesionálka, politička a právnička, k tomu šťastne vydatá, elegantná dáma, spokojná, milovaná a naplnená pracujúca matka. Žila však v dobe, kedy sa politické a spoločenské presvedčenie neodpúšťalo a to jej, viera v humanizmus, slobodu a demokraciu, sa s presvedčením vtedy vládnucej elity absolútne nezhodovalo. Pre svoje aktivity bola súdená a väznená v dobe nacistickej okupácie Československa a keď mala pokračovať v živote tam, kde pred druhou svetovou vojnou nechala svoju vášeň – prácu, manžela a dcéru – komunistický režim ju tvrdo mučil a napokon po vykonštruovanom procese 27. júna 1950 popravil. Áno, hovoríme o Dr. Milade Horákovéj, československej političke, právničke a silnej žene.

V tomto roku uplynulo presne 70 rokov od justičnej vraždy Milady Horákovéj. Pri tejto príležitosti vydal český novinár Daniel Anýž monografiu s názvom *Jdu s hlavou vztyčenou Příběh rodiny Milady Horákové*. Vyštudovaný geológ, ktorý od 90. rokov pracuje ako novinár a reportér, spracoval rukopisné spomienky Jany Kánskej, dcéry Milady a Bohuslava Horákových a strojopisné spomienky Bohuslava Horáka. Užitočným zdrojom mu boli aj osobné rozhovory s pani Kánskou. Hoci sa s dcérou Milady a Bohuslava Horákových poznal už od roku 2006, ako sám tvrdí, spočiatku on ani ona nemali ambíciu napísať knihu o živote Milady Horákovéj. Pri príležitosti okrúhleho výročia úmrtia Milady Horákovéj sa však rozhodli inak a som presvedčená, že urobili dobre.

Kniha *Jdu s hlavou vztyčenou* nie je len príbehom Milady Horákovéj, ale celej jej najbližšej

Masarykův lid

rodiny. Autor v nej venoval priestor pracovným aktivitám Milady Horákové, ako aj osobnému životu hlavnej hrdinky a jej rodiny. Zo spomienok dcéry Jany a manžela Bohuslava vybral pre čitateľov pútavé a zaujímavé informácie o ich

spoločnom i spoločenskom živote, o najbližšej rodine, t.j. rodičoch, súrodencoch a najbližších priateľoch. Podrobne popísal obdobie, kedy sa Horákovci zapojili do protifašistického odboja, ich odlúčenie a väznenie. Vykreslil láskavý vzťah rodičov a dcéry. Zverejnil aj spomienky Jany na jej posledné stretnutie s matkou deň pred popravou. Anýž však pristupoval k súkromným informáciám z bežného života Milady Horákové a jej rodiny citlivo. Ako sám tvrdí, nie všetky spomienky, ktoré mu pani Kánska zverila považoval za vhodné verejnosti sprístupniť. S citom a úctou spracoval všetky dostupné informácie tak, aby čitateľom priniesol pútavé čítanie bez senzácií a šokujúcich odhalení.

Už samotný názov knihy napovedá, že predmetom záujmu je nie len Milada Horáková, ale celá jej najbližšia rodina. Dej knihy v žiadnom prípade nekončí tragédiou, ktorá sa odohrala 27. júna 1950.

Publikácia veľmi podrobne zachytáva život Bohuslava Horáka, ktorý bol rovnako ako jeho žena aktívny v protifašistickom odboji, za čo bol počas druhej svetovej vojny súdený a väznený. Pracovne veľmi úspešný človek, spokojný manžel a milujúci otec sa po nástupe komunistov k moci nemohol vrátiť k svojej práci a po tom, čo bola jeho manželka zatknutá, bol nútený z Československa emigrovať. Významná časť Anýžovej knihy je venovaná životu Bohuslava Horáka v Spojených štátoch amerických. Autor venoval priestor aj životu dcéry Jany, ktorá väčšinu svojho detstva prežila odlúčená od svojich rodičov. Komunistický režim ju po smrti matky a emigrácii otca naďalej sledoval a stretnúť sa s vlastným otcom jej umožnil až po 17 rokoch. Vďaka komunistom sa nikdy nesplnil sen jej matky, nestala sa lekárkou.

Príbeh rodiny Milady Horákové nepochybne patrí k najväčším tragédiám našich dejín. Spisovateľ Daniel Anýž ho spracoval veľmi profesionálne, s citom a úctou. Tmavá kniha so zlatožltou lacetkou sa číta takmer sama. Tmavé úvodné strany kapitol s bielymi nadpismi striedajú strany husto popísané takými udalosťami, aké dokáže napísať len život. Miestami mám pocit, že sledujem film. Atmosféru dotvárajú čiernobiele fotografie Milady a Bohuslava, dcéry Jany s rodičmi, Horákovcov s priateľmi a rodinou. Dej dopĺňajú úryvky či celé znenia listov a rukopisných spomienok. Na posledných stranách sú zaradené listy Milady Horákové, ktoré pred svojou popravou napísala svojim najbližším.

"Nelitujte mne. Žila jsem život plný, opravdový život, který nestál, nezahníval, ale prudce tekł a vířil. Někdy mne otloukal a poznala jsem jeho tvrdost a těžkosti, jindy zas hladil a smál se sluncem. Byl to prostě skutečný život, a já jsem zaň Bohu neskonalé vděčná. A že to skončí? Všechno musí jednou skončit. Co muselo odejít lidí cennějších a mladších než já, a třeba neměli v životě ani setinu těch hodnot, jimiž jsem byla tak štědře já obdařena."

Kniha Daniela Anýža Jdu s hlavou vztyčenou je nie len pripomienkou výročia justičnej vraždy Dr. Milady Horákové, ale zároveň výzvou k ľudskosti a spravodlivosti, ktoré treba brániť za každých okolností tak, ako sa o to celý život snažili manželia Milada a Bohuslav Horákovci.

Denisa Očkajová

„Přece nemohou být horší než Němci“ – pod tímto titulkem vyšel 25. června 2020 v Hospodářských novinách článek Daniela Anýže, redaktora těchto novin, ve kterém před vydáním své knihy Jdu s hlavou vztyčenou informuje čtenáře, že kniha „zachycuje osud Milady Horákové, jejího manžela Bohuslava a dcery Jany. Bohuslav v den Miladina zatčení na konci září 1949 komunistickou policií se štěstím uprchl, do Československa se už nikdy nevrátil. S dcerou Janou, které bylo ve chvíli justiční vraždy šestnáct let a která pak žila u příbuzných v Praze, se znovu viděl až po sedmnácti letech, kdy směla vycestovat do USA. Kniha vychází z osobních rozhovorů s dcerou Milady Horákové Janou Kánskou a také z dosud nepublikovaných vzpomínek Bohuslava Horáka.“

PŘECE NEMOHOU BÝT HORŠÍ NEŽ NĚMCI

Po vítězství ve volbách v květnu 1946 komunisté utáhli na všech frontách šrouby. V parlamentu se ještě museli držet zpátky. I když – jak po letech ukážou archivy – jejich tajná policie už tehdy monitorovala aktivity opozičních poslanců (jejich cesty a projevy), včetně Milady Horákové. Tvrdě se drali k uchopení plné moci a Milada jim musela odolávat, ohroženy byly Svaz osvobozených politických vězňů a především Rada československých žen. Horáková musela vlastně už od prvních poválečných měsíců hájit pluralitu a nadstranickost těchto institucí – a zvláště v ženském hnutí, kdy mnohé z jejích dlouholetých kolegyně z předválečných let nebo z nacistického vězení byly přesvědčené komunistky, to bylo stále těžší.

Houstnoucí atmosféru zachytily ve svých pozdějších vzpomínkách i Miladiny kolegyně, které se společně s ní pokoušely zadržovat komunisty. „Politická a spolková práce se stávala po válce stálým napětím pro všechny, kdo jsme se na ní podíleli. Milada Horáková, které se dostávalo boje s komunisty měrou vrchovatou, ironicky říkala: Jakou zábavu bychom měli na světě, kdyby zde nebylo 'předrahých' soudruhů?“ napsala v roce 1960 Jana Josková-Ursínyová, Miladina spolupracovnice z ženského hnutí. Napjaté situace, které komunisté vyvolávali, prý Milada řešila i suchým komentářem: „Kdo má za sebou Terezín, pro toho je tohle jen hra zlomyslných dětí.“ A podle Růženy Pelantové (spolupracovnice Milady Horákové už z předválečných let) odrážela Milada útoky komunistů s „právníckou rozšafností“. Jenže doba, kdy se Milada Horáková mohla opřít o svoji právníckou erudici a inteligenci, o zákony a právní řád, případně o spolkové stanovy, se povážlivě rychle krátila.

Je rok 1947, komunisté jen nabírají sílu, doma i v Moskvě připravují podmínky pro velké únorové finále. Ve svých pamětech, které psal v exilu ve Washingtonu v 60. letech Bohuslav Horák, manžel Milady Horákové, tyto chvíle zaznamenal: „Politický život tehdejšího Československa byl přímo zběsilý. Od Beneše až dolů zmatek nad zmatek. Síla komunistů denně vzrůstala, a slabost nás, jejich odpůrců, byla beznadějná. Demoralizovaný a špatně informovaný národ si nevěděl rady.“ Ani on sám se v situaci neorientoval. „Zkušenosti z minulého protinacistického odboje neměly cenu. Zatímco dříve dali se lidé dělit na Němce, to jest nepřátele, a poctivé Čechy, zde takového dělítky nebylo. Každý mohl být komunistou, každý mohl být zrádce.“

Podle svědectví Mily Lewisové, která byla Miladinou spolupracovnicí v ženském hnutí v předválečných letech a v září 1947 se s ní v Praze setkala už jako manželka Američana Breketa Lewise, Horáková věděla, kam by až komunisti, pokud dostanou volnou ruku, mohli zajít. Milada jí vyličila svoji zkušenost s jednou z jejích kolegyně z Rady československých žen, s komunistkou Zdeňkou Patschovou. „Milada vyprávěla: Představ si, že si mne jednoho dne zavolala a měla se mnou několikahodinový rozhovor. Snažila se mne přesvědčit, že v komunismu a ve spojení se SSSR je naše jediná záchrana. Když jsem se nedala přesvědčit – ani po dvou hodinách jejího hysterického mluvení –, řekla mi toto: Milado, ty jdeš na kořen bezpečnosti našeho státu, a když tě jednou dostanu k soudu, tak tě musím odsoudit k smrti za velezradu. Milada se ke mně potom obrátila a řekla: Tobě to nemusím blíže vysvětlovat – ona to udělá.“

Masarykův lid

Komunisté pak skutečně neztráceli čas, hned 25. února 1948 je Milada odvolána z předsednictví Rady československých žen, kam nastupuje komunistka Hodinová-Spurná. Druhý den už Milada není ani vpuštěna do prostor rady, její korespondence je zabavena, komunisty ovládaný tisk oznamuje, že Horáková je zbavena všech svých veřejných funkcí. Ve zbabělosti se jí zřikají i spolky, s nimiž neměla nic společného. „Bylo to až k smíchu, jak jí vyhazovali i z organizací, v nichž členkou vůbec nebyla,“ doplňuje ve svých vzpomínkách Bohuslav Horák.

Milada a Bohuslav Horákovi věděli, že smyčka kolem nich se stahuje. Horákovi nemohli mít a neměli žádné iluze. „Jak máte dlouhou šňůru od telefonu?“ ptal se například neznámý hlas v telefonu. Než Horák stačil cokoliv říct, anonymní hlas pokračoval: „Jistě je dost dlouhá, aby stačila na vaše oběšení.“ Komunisté Miladu sledovali, jejich telefon doma odposlouchávali, bylo jen otázkou času, kdy přestanou hledat nějaký důvod zatčení. Ale proč tedy Milada Horáková před hrozbou, která se jistě a nezadržitelně blížila, neutekla?

Nejspíš sama sebe neuměla přesvědčit, že by to bylo správné. Z důvodů, které se skládají do mozaiky, není pro to žádné jedno vysvětlení. Měla před očima vzor senátorky Františky Plamínkové, jejíž pochodeň převzala v Malé pevnosti v Terezíně těsně předtím, než ji odvezli do pražských Kobyliš na popravu. Nebyla to jen práce pro ženské hnutí, co Milada nesla dál, ale také hrdost a odvaha, s nimiž Plamínková vzdorovala nacistům a se kterými se Milada postavila komunistům. Jejich „rudou pěst“, drtící svobodu v její zemi, chápala jako výzvu k boji. Věra Tůmová (sestra Milady Horákové) vzpomínala v roce 1990 na poslední setkání v kruhu rodiny, jen den předtím, než byla Milada Horáková zatčena. Její otec Čeněk Král vyjádřil obavu z Miladiných aktivit proti komunistům. „Nedělám nic, ale něco se dělat bude muset. Nemyslete si, že přijdou Američané a hodějí vám čestřfildky do klína,“ odpověděla Milada. Válečné útrapy navíc v Miladě Horákové posílily její víru. To, že přežila, pochopila jako dar. Po návratu z Německa se energicky a radostně znovu dala všanc veřejné práci. „S jejím veselím však kontrastovalo, že často připomínala, že jí trest smrti nebyl prominut, ale jen odložen,“ vzpomínala jedna z jejích spolupracovnic z ženského hnutí. „Ano, to říkala... z rukou Božích odložen,“ dodává zamyšleně její dcera Jana Kánská, když tuto citaci

slyší. Manželé Horákovi měli v Praze rodiče, Milada otce, Bohuslav matku. „Neuměli jsme se odhodlat je opustit,“ připojuje Bohuslav Horák ve svých vzpomínkách další část mozaiky. Nejdůležitější součástí byl ovšem jejich vlastní postoj – ani jeden z nich nebyl přesvědčen, že únik by pro ně byl skutečně řešením. „Byla v ní asi stejná pochybnost jako ve mně. Prožili jsme (za nacistů) svůj kriminál, považovali jsme za samozřejmé, že naše nová svoboda nám patří a že se jí dočkáme,“ snaží se sám Bohuslav Horák ve svých vzpomínkách rekonstruovat, vysvětlit jejich tehdejší složitě pocity a rozhodování. A důležitý díl celé mozaiky najdeme ve vzpomínce Miladiny spolupracovnice a přítelkyně Anny Kvapilové. „Miladina víra v právní řád a jeho opětovné vítězství byla živelná. I kdyby ji komunisté byli ušetřili, nebyla by mohla existovat v bezprávní společnosti.“ K čemuž si dovolíme odhadnout, že pro Miladu Horákovou by nebylo snesitelné, ani kdyby bezpráví ve své zemi pozorovala zvenčí. Proto musela zůstat.

Milada Horáková odmítla odejít do exilu. Ale věřila skutečně, že komunisté budou poraženi, že se ve své zemi opět dočká chvíle nové svobody, jako když se na konci druhé světové války vrátila z nacistického lágru? V jejím případě to patrně vůbec není relevantní otázka. Švédská novinářka Amélie Posse-Brázdová patřila k těm, kdo v roce 1948 hned po „Vítězném únoru“ na Miladu naléhali, aby odešla z Československa. Podle Posse-Brázdové ji Horáková odpověděla: „Tady doma je mé místo a tady budu pracovat tak dlouho, jak to půjde. Venku už je dost těch, kteří jsou schopnější než já, a mne je potřeba právě zde doma. Nic jiného nemá dnes pro mne význam než náš úkol. Ten, kdo seděl tak dlouho v německých koncentračních táborech jako já, a nadto byl odsouzen od nacistů k smrti, ztratil strach z toho, co člověk člověku může udělat. Ostatně moji vlastní krajané nemohou být horší než Němci.“ V tom posledním předpokladu se ovšem Milada Horáková mylila. V jejím případě nakonec komunisté Němce v jejich příslovečné důslednosti překonali. Nacisté ji nestihli zabít, komunisté ano. „Miluji tuto zem, miluji tento lid, budujte mu blahobyť. Odcházím bez nenávisti k vám. Přeji vám to,“ zněla před 70 lety její poslední slova. Promlouvají dodnes, na rozdíl od komunistických lží a frází.

Daniel Anýž

JAZYKOVÝ SLOUPEK

O HLUBOKÉ VODĚ A ČEŘÍCÍM VĚTRU

Bohemista Miloš Dokulil kdysi napsal, že jazyk a jeho slovní zásoba jsou jako hluboká voda. Zatímco v hloubce je pohyb pouze neznatelný, na hladině je voda čerena stále proudícím větrem přinášejícím nové slovní výrazy. A tím se jazyk ustavičně obohacuje. Každý z nás ví, že v současné době se čeština obohatila o nepočitatelné množství nových slovních jednotek. A to nemluvím o dnešním jazyce mládeže. Jen prozradím, že podle nich (mladých) jsem už *f o s i l*.

Mě ale přilákaly výrazy v lexice, jejichž původ je ztajen právě v oné hloubce. Jak ale na ně? Musel jsem si tedy vzít na pomoc nějaký čeřen, abych je zdárně a spolehlivě vylovil. Domnívám se, že naše čtenáře bude taková hra s jazykem bavit a že jim udělá pohodu. Jak píše profesor Hausenblas ve své knize Čeština za školou: „Vždyť současný jazyk je výsledkem minulého vývoje, proto zkoumáme jeho minulost, abychom mohli vysvětlit jeho přítomnost.“

Domnívám se, že vás to zaujme, že vás taková hra zvlíbí a že vaši pozornost přitáhne odhalení půvabů (skrytých půvabů) takových tajností, proč říkáme třeba „*lhůta v y p r š e l a*“, dovolená nám vypršela, hodina nám vypršela“. Máme snad na mysli sdělit třeba, že naše dovolená dopadla neočekávaně mizerně, pořád nám pršelo a celkem to nestálo za nic, prostě všechno špatně? To se na první pohled můžeme domnívat, ale podstata je úplně jiná.

V starší češtině mělo sloveso *v y p r š e t i* také význam vysypat se, proto hodina *v y p r š í* původně znamenalo, že se vysypala hodinová dávka písku v přesýpacích hodinách, hodina se tedy vysypala, uběhla, pak tedy vypršela, lhůta vypršela.

Nepochybuji, že bude také zajímavé zaměřit pohled na rčení „*k o u t p i k l e*“. Kdo z nás ví, co původně znamenalo slovo pikle.

A proč se *p i k l e k u j í*! Když tedy dnes řekneme, kout pikle proti někomu, má to význam strojit proti někomu úklady. Zjistíme-li ale, že slo-

vo pikle kdysi znamenalo bodnou zbraň, seznáme hned, že *p i k l e* byly skutečně kuty.

V této souvislosti se mi nabízí věta „A nejlepší bude,“ *k u l a d á l ž e l e z o* Isabelle. Zde ovšem nejde o záhadné úsloví, ale o metaforu. Každý z nás si jistě uvědomí, že ta dáma těžce nepracovala s železem, měla úplně jiné půvaby, chtěla ovšem dosáhnout naplnění svého plánu. Proto kula železo, hodně o něco usilovala, aby toho dosáhla. Tak!

Hrejme si dále. Prostě *n e d ě l e j m e o k o l k y* a pusťme se do toho. Další záhadné slovo *o k o l e k*. Dnes už žije pouze tvar plurálu *o k o l k y*. Říkáme pusť se do toho bez okolků, provedl to bez okolků a podobně. Znamená to bez váhání, moderně bez prokrastinace, prostě co nejdříve, hned.

Ve staré češtině mohl nás při jízdě potkat i „*okolek na cestě*“, tedy to znamenalo oklika, obcházka, zacházka, objezd, ambit v klášteře, ochoz okolo chrámu, prostor nějak ohraničený „*okolek království jeho*“. Mohlo se tedy sdělovat půjdu cestou, silnicí bez okolků, půjdu přímo a nebudu scházet z přímé cesty, nic protahovat, obcházet, nebudu dělat žádný okolek.

Bez *o k o l k ů* si tedy ze slovní zásoby vylovím další slovo *z b l a*. Řekl jsem přece, že dnes si tak trochu budu žonglovat se slovy nabitými záhadou. Potěším vás proto novým záluďným slovem *z b l a*. Ujistil jsem se, že žádné zblo se nikde v řeči neobjevuje. Nicméně v literárních dílech, v živých povídkách, v komunikaci můžeme často číst nebo slyšet *n e n í n a t o m z b l a* pravdy.

Takže *z b l o* existuje? Ve významu *a n i t r o c h u p r a v d y* jistě ano. V jakých hloubkách zmíněných jazykovědcem Dokulilem se skrývá, odkud se vynořilo? K věci tedy. Ve starší době vývoje češtiny žilo slovo *s t b l o*, druhý pád *s t b l a*, dnešního *s t é b l a*. Jak víme z přísloví *t o n o u c í s e i s t é b l a c h y t á*, měl už tonoucí nepatrnou možnost k záchraně. Jenom odborník ví, že hláskoslovná změna *s t b l a* v *z b l a* zastřela původní souvislost. A přitom nám zase naše vy-

Masarykův lid

jadřování obohatila, neboť dnes disponujeme oběma dvěma pády stébla i zbla.

Bylo by asi nebezpečným dobrodružstvím chtít, aby dnešní děti zvládaly existenci několika minulých časů. A přece jsme je měli. Říkalo se jim a o r i s t a i m p e r f e k t u m. Mně ovšem připadají jako lahůdka.

V Dalimilově kronice ze 14. století si na ní můžeme pochutnat ve vyprávění o krásné ženě Boženě, vdané paní, kterou si uchvátil někde v Peruci kníže Oldřich. Břetislav pak musel tuto mesalianci napravovat únosem Jitky.

Dalimil píše „s t a s ě , že kněz Oldřich v Posoloprtech l o v i e š e , u z ř ě jak na potocě žena rú-

cho práše. To sta s ě vyjadřovalo stalo se (jednoduchý čas minulý). Božena velmi krásna bieše a bosa, bez rukávov rúcho práše, tedy krásná byla, prádlo prala (průběžný čas minulý, v minulosti trval – imperfektum). Bohužel! Už je dnes nemáme, to bychom si pochutnali.

Nechtěl jsem v dnešním sloupku podávat pouze a jenom odborný výklad, jen si tak trochu pohrát s češtinou, pobavit sebe i vás. Přečetl jsem dost chval na češtinu od velkých osobností a mohu jenom znovu a znovu slavit její krásu.

Jaromír Adlt

VZPOMÍNÁME

Citováno z knihy Františka Langra: *Byli a bylo* (1992)

STO TŘICET LET OD NAROZENÍ KARLA ČAPKA (9. 1. 1890 – 25. 12. 1938)

V kapitole „Karel Čapek očima přítele“ František Langer píše: Někde Čapek o sobě vypravuje, jak musel vyplnit daňové přiznání pro berní úřad, a že v něm byla rubrika: „Po kom jste převzal živnost, kterou provozujete?“ A Čapek že dotyčnou rubriku vyplnil: „Po Janu Nerudovi.“ Chtěl tím asi polechtat úředního šimla, který táhne každý náklad stejně bezmyšlenkovitým krokem. Člověk prováděl ledacos, aby si osladil jednání s berním úřadem. V jádře to však bylo hrdé přiznání k novinářskému cechu, když se k němu hlásil u Nerudova jména. Našli bychom u Nerudy i u Čapka stejné zaujetí pro žurnalistiku, stejnou výši požadavků, které na ni kladli, a shodnou víru v její poslání.

Podle svědomitosti a podle chuti, s jakou pracoval na svých studiích na filozofické fakultě, jsme u něho očekávali v budoucnu rychlou, až skvělou kariéru univerzitního vědce. Vyložil mi, jak bylo zapotřebí, aby se oba bratři začali životem protloukat, jak válka odčerpala rodinný kapitálek, že i tatínek, starý pán, se musel za války znovu

Masarykův lid

vrátit k medicíně. Představuji si teď, jaké by to bývalo krásné spojení, kdyby Karel byl zůstal při filozofii a jako docent napsal Krakatit, jako mimořádný profesor Hordubala a jako řádný, a možná jako právě děkan filozofické fakulty by vydal Válku s Mloky. Byla by tím jenom potvrzena myslitelská stránka a filozofické zaměření jeho děl, což obě charakterizuje jeho tvorbu, že by zněly autoritativněji jako díla filozofa než jako výtvory básníka. Jenomže jako jiní začínající spisovatelé u nás, také on se zapsal žurnalismu. Za dva roky by už nemusel. Po úspěších Loupežníka, RUR a Ze života hmyzu si mohl žít z tantiém svobodně a v hojnosti a pokračovat směle v dráze světového dramatika. Jestliže zůstal i potom sedět v redakci, tedy jediné proto, že se mu tam zalíbilo. Že ochutnal jed denních novin.

Vliv naší spisovatelské tradice vypěstoval v něm vědomí spisovatelské odpovědnosti. Vyžadovala od něho řadovou činnost, to jest zájem, účast, zkoumání, kritiku, iniciativu, organizaci a jiné přímé zásahy do našeho obecného života. V dobrém žurnále s širokým veřejným ohlasem našel k tomu Čapek vhodné působiště. A ještě navíc, jako odměnu za tuto práci a pro čtenáře za jejich pozornost k ní, mu Lidové noviny dovolily velikou hru, mohl na jejich stránkách roztáčet celý básnický kaleidoskop své invence, rozdávat čtenářům svá pozorování a své poznatky, objevovat jim nové materie, nové zákony a síly, nové krásy, nové pevniny, nové lidské vztahy, nové smysly věcí. Násobit, umocňovat pocit života, jak je úkolem umělce. Zde byl naprostý soulad a rovnocennost mezi novinářem a tvůrcem...

Myslím, že tato možnost zahrnovat čtenáře denně nejen hutným obsahem, ale i kouzlením nových forem, což obojí bylo praktické upotřebení jeho neposedné fantazie, vázala Čapka k novinám nejvíc. Měl v nich velké a volné hřiště. V té radosti z hnětení, z modelování, z okrajování a z řezání nových výrazů, a zároveň ze zvědavosti, co z toho vyjde, jak mu pokus dopadne, jaké z něho bude překvapení – a to všechno je právě v novinách vždycky viditelné i slyšitelné – v tom všem zůstal v Karlovi stále kus hravého chlapce z Krakonošovy zahrady. A my, vychutnávající přátelé a čtenáři, jsme se tak denně koukali s obdivem, jak své myšlenky vpravuje do rovnocenných tvarů.

Kde všude říkám „my“, nemyslím, že naprosto a bez výjimky současníci takto pohlíželi na Karla Čapka. Na politických křídlech, na pravém i na le-

vém, se mísily stranické a ideologické vlivy do jeho posuzování. Vpravo, kde byl mnohem méně čten, než se o něm mluvilo, byl stále hlídán a oštipován, aby tento humanistický strom nerostl příliš vysoko, byl kosmopolita, nevlastenec, v horších případech byl pranýřován jako hlásná trouba, milec a zaprodanec Hradu, a že jeho zahraniční takzvané úspěchy jsou vlastně financovány ministerstvem zahraničí. Vlevo mu mladá generace vytýkala jeho izolovanost, ironizovala jeho konformismus a obcházení společenských problémů i pokusy o uhlazení drsností a hran mezi námi. Ale byla mu spravedlivě vděčná za jeho překlad francouzské lyriky, kterým objevil mladému českému básnictví nové bohatství řeči i formy. Později ovšem Bílá nemoc, Válka s Mloky a Matka odpověděly hodně slyšitelně na otázky, které i mladým nejvíc dolehly na srdce...

Naposledy jsem se postavil vedle něho v tragické době po Mnichovu. Tenkrát ho spisovatel Durych nařkl, že v noci slavné národní mobilizace v září 1938 utekl před nebezpečím německých bomb do svého venkovského bydliště na Strži na Dobříšsku. Nebylo to pravda, snažil jsem se všemožně, také osobně, Durycha pohnout, aby své tvrzení opravil, ale odbyl mě skoro pohrdavě a držel se svých zpráv z třetí a ze čtvrté ruky. Po jeho vystoupení, jako na nějaký signál, uliční a novinová sprostota a po léta střádaná závist a nenávist pochopily, že Čapek je nyní lovná zvěř, a vylévaly na něj celé kanály pomluv a vzteku. Mnichov nesl Čapek jako zmrzačení sebe sama. Byl raněn, ubitý. Útoky, které přes jeho hlavu zasahovaly všechno, co miloval, nesl jako hluboké pokoření a zneuctění. Skoro se tázavě rozhlížel, zdali v době, kdy by jeho myšlenek bylo nejvíce zapotřebí, ho bude někdo poslouchat. Tato kampaň byla o ránu víc, které se sečetly v jeho poslední hodině...

Citem nejvíc prosycené chvíle před mýma očima prožíval v dobách Mnichova. S bolestí otevřeně rány nesl tyto chvíle národního smutku, zoufalství, nenávisti a vzdoru. Jako by zvlášť jemu odcházel všechn základ, na němž chtěl domýšlet budoucnost svého národa, čestnější, spravedlivější; odcházelo všechno, k čemu v své víře dospěl, k čemu se připoutal a co dávalo smysl jeho umění. Jako by mu vůbec odcházelo všechno, s čím spojoval svůj život...

Osud byl k němu milosrdný předčasnou smrtí. Popřál mu důstojný odchod ze života. Nezhynul,

Masarykův lid

jak by se bylo stalo, rukama nacistů v sekýrárně nebo v koncentračním táboře...

Jeho publicistická činnost jako by teď dostala ještě druhé značení. Sloupky, které nyní píše, mají přispět k uvolnění, k poboření a k posílení rozechvěné obecné mysli – ale i jeho vlastní. Nejmocnější takovou posilou pro něho bylo napsání Hovorů s T. G. Masarykem. Doma s jinými spisovateli spolupracuje s armádou k obraně republiky, a k ostatnímu světu se obrací Bílou nemocí a Válkou s Mloky. Jsou to hlasy varující celý svět, hle, tu je nebezpečí hrozící všem: neodpovědná

tyranie, sobectví kapitálu, slepota státníků, stádnost národů! Každou myšlenkou teď brání rodnou zemi, brání svůj národ, jeho svobodu, existenci. Jeho život se vrcholí a ztrácí v předsmrtné lásce ke všem těmto nesmírným hodnotám a mizí s nimi téměř současně.

Smrt Karla Čapka se nám tehdy zdála znamením závěru celé jedné epochy národního života, až do takového symbolu se vtělilo jeho vlastenectví.

František Langer

ZE ŽIVOTA KLUBU MILADY HORÁKOVÉ

PIETNÍ SHROMÁŽDĚNÍ

Již po třicáté se 26. června konala na Vyšehradském hřbitově u symbolického hrobu dr. Horákové pietní slavnost.

Tentokrát s připomenutím, že již uplynulo 70 roků od události, která vyslala do demokratického světa signál o nelidskosti komunistických režimů.

Květiny i pronesená slova ústy představitelů politického života v České republice u tohoto pietního místa svědčí o tom, že naše země jde správnou cestou.

Poselství předsedy Klubu dr. Milady Horákové ing. Františka Šedivého (který se pro onemocnění nemohl piety účastnit) přečetla členka Výboru KMH Jitka Titzlová:

Jako každý rok přicházíme na toto místo k symbolickému hrobu dr. Milady Horákové. Zde se naše myšlenky i vzpomínky soustřeďují k době i dějům, v nichž vynikala postava statečné ženy tohoto národa, která svůj život prožila i ztratila v jeho službách. Nezištně a odevzdaně, vědoma si vážnosti svých osudových rozhodnutí. V tom spočívá její velikost, a v tom také zůstává sama.

Hodnota i hloubka jejího odkazu nás nabádá řídit se jejím vzorem, zejména v situacích opakujících se nemilosrdně v dějinách této země. Činíme tak? Vytvářejí je dál lidé činy i myšlením stejně dobrým i zlým. Nedopustíme, aby docházelo k rovnováze nebo aby dokonce převládalo to zlé. Všichni víme, v čem spočívá. Ta kritéria mravnosti máme sami v sobě. My jimi žijeme. Žili i naši předkové a my věříme, že je mají v genech i naše děti.

V čem je tedy problém? V prostředcích? Nenalézáme jednoznačnou odpověď, ale víme zcela jistě, že z morálního, desítky let trvajícího propadu, budeme hledat východisko mnohem déle, než jak probíhala sama devastace.

Vychovávejme současnou i mladou generaci uváděním velkých vzorů: Jan Hus, Jan Ámos Komenský, T. G. Masaryk, Milada Horáková.

Nacházíme je podtržené v učebnicích našich dětí?

Nacházíme je tam vůbec? Nevědí o nich ani ti, kteří učí naši mládež. Jaké jsou znalosti našich dětí o současných dějinách, v nichž jako zářný příklad dominuje právě jako člověk dr. Milada Horáková?

Zamysleme se nad tím vším právě na tomto místě a v těchto dnech, kdy vážné události hýbou naší společností. Vystupujme proti všem, kteří se snaží naši zemi paralyzovat. Tak nám to ukládá i odkaz velké české ženy dr. Milady Horákové: stát nekompromisně proti všemu, co nás vzdaluje od masarykovských ideálů spokojeného a mravně čistého života.

Masarykův lid

Milá sestro Milado, my, kteří jsme v těžkém zápase s rodicím se totalitním zlem stáli s Tebou v jedné bojové řadě, se i dnes skláníme v hluboké úctě před Tvou obětí.

Čest Tvoji památce!

Film, reportáže a rozhovory ke všem těmto událostem můžete shlédnout na našich webových stránkách – www.miladahorakova.cz

VÝSTAVA 30 LET KMH, 10 ROKŮ GMH

Koncem června skončila na radnici Prahy 2 výstava 30 let činnosti Klubu dr. M. Horákové, 10 roků Gymnázia M. Horákové. Shodou nenadálých okolností byla zde asi nejdéle trvající expozici. Náhoda? Možná účtování naší třicetileté práce se chtělo dotknout až data 27. června, kdy život ženy – pro jejíž památku a k jejímuž uctění byl Klub ustaven – byl před 70 lety tím nejhrůznějším způsobem komunisty ukončen.

MILADA HORÁKOVÁ-KRÁLOVÁ A KRÁLOVSKÉ VINOHRADY

Ve spolupráci KMH a ÚMČ Praha 2 vznikl krátký film o životě M. Horákové na Královských Vinohradech, kde se narodila 25. 12 1901 a až do roku 1935 bydlela, než se s manželem a malou dcerkou Janou přestěhovali na Smíchov. Scénář k filmu napsala dr. Zora Dvořáková. Text namluvil herec Lukáš Jurka, vnuk Františka Přeučila, který byl v procesu s Miladou Horákovou odsouzen k doživotí.

Ve filmu se též hovoří o vzniku a činnosti Klubu dr. M. Horákové.

HODKOVSKÁ VZPOMÍNKA NA MILADU HORÁKOVOU A KRÁLOVU RODINU

V malebném kostelíku svatého Václava v Hodkově u Kutné Hory se dne 27. 9. 2020 konala svatováclavská mše. Celebroval ji Monsignore Josef Socha, emeritní generální vikář Biskupství královéhradeckého.

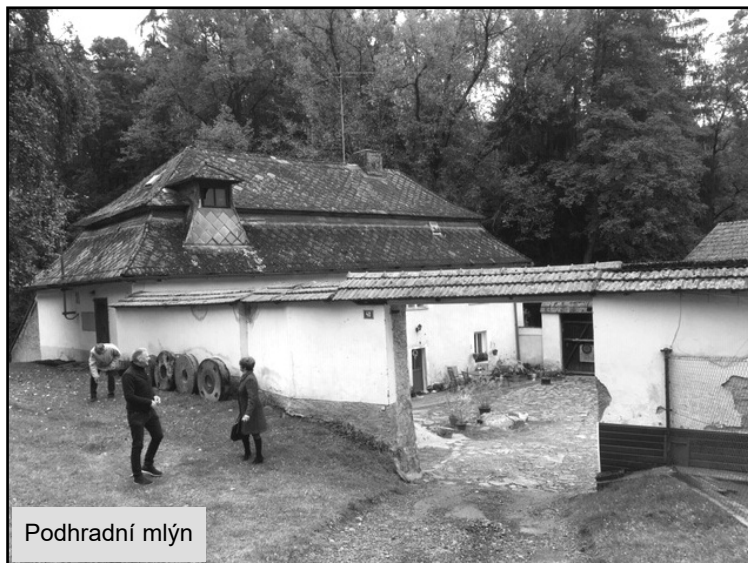
Mše svatá byla sloužena k uctění památky rodiny Čenka Krále, narozeného v Hodkově roku 1869, jeho manželky Anny, dcer Milady Horákové a Věry Tůmové, zeťů Bohuslava Horáka a Josefa Tůmy a rodiny Vladimíra Chlupáče, dlouholetého člena KMH, jehož maminka Vlastimila, rozená Králová, byla sestřenicí Milady Horákové.

V úvodu mše citovala Věra Hlaváčková, členka Jihočeského divadla v Českých Budějovicích, úryvky z dopisu Milady Horákové napsaného v cele smrti a adresovaného otci - z dopisu, který se však k Čenku Královi bohužel nikdy nedostal. Píše se v něm o odpuštění, o lásce k rodině, jsou v něm i vzpomínky na Hodkov. Slavnostní chvíle ozdobili svým zpěvem mladí muzikanti.

Hrob dědečka a babičky M. Horákové.

Masarykův lid

na tuto mši od rodiny Královy, jmenovitě od paní Mgr. Vlasty Kříčkové. Děkujeme jí i dalším rodinným příslušníkům, paní Marii Kremláčkové, ing. Pavlu Trojanovi a ing. Jiřímu Kaňkovi za organizaci vřelého a upřímného setkání a za nezapomenutelně silný zážitek.

Mše se účastnili potomci rodiny Královy a několik obětavých lidí ze Zbraslavic a Hodkova. Ti všichni se snaží pečovat nejen o památku svých statečných předků a spoluobčanů, ale usilují i o opravu historicky cenného kostela svatého Václava původem z 12. století. Kostel je spojen se životem rodiny Královy, která pochází z nedalekého Podhradního mlýna. K Hodkovu a Podhradnímu mlýnu měla Milada Horáková niterný vztah. Slyšet slova Milady Horákové, která napsala v posledních hodinách před popravou, v autentickém místě, které milovali a milují všichni Královi, nemohlo nikoho nechat chladným. Klub dr. Milady Horákové dostal pozvání

za výbor KMH Vlastimila a Filip Novákovi

JMÉNO FRANTIŠKY ZEMÍNOVÉ SE VRÁTILO DO POSLANECKÉ SNĚMOVNY

K pojmenování zasedací místnosti po Františce Zemínové již došlo a to bez původně plánované průvodní ceremonie. V zasedačce je její portrét a životopis, dveře jsou označeny jejím jménem a takto byla zasedačka zalistována do všech informačních materiálů Sněmovny.

Masarykův lid

Škoda veliká, Fráňa by si zasloužila alespoň zatleskat. Ale i tak je to po velikém úsilí krásná připomínka silné a neohrožené ženy poslankyně, a je škoda, že nemohl být akt pojmenování ukončen alespoň dodatečným poděkováním za její život.

Erika Mačáková

NÁRODNÍ MUZEUM UCTILO PAMÁTKU MILADY HORÁKOVÉ

Jen několik dní okolo výročního data, od kterého 27. června letošního roku uběhlo sedmdesát let, bylo možno v panteonu Národního muzea spatřit originál posledního dopisu, posledního rozloučení Milady Horákové s nejbližšími, se životem

Kolikrát předtím jsem již dopisy četla ve vydaném souboru, ale ta tíha surovosti lidí, kteří nikdy dopisy neodevzdali adresátům, takže tatínek a manžel Milady Horákové si je nemohli přečíst, ve mně před zlatou vitrínou pod osvětlením z kupole panteonu budila pocit svatokrádeže.

Nikdy viníci nemohou toto odčinit.

Jitka Titzlová

V den naší pietní vzpomínky na Vyšehradě vyšel v Lidových novinách zajímavý sloupek redaktora Zbyňka Petráčka, který přetiskujeme – a předkládáme k úvaze pro budoucí podobu piety.

PIETA V KARANTÉNĚ LEŽÁKY UKÁZALY, ŽE TO JDE I BEZ ÚČASTI POLITIKŮ

Slova o nové normalitě po pandemii vyvolávají spíše obavy. A otázky typu: To už si nikdy nebudeme podávat ruce? Napořád budeme dodržovat „sociální distanc“? Jako když virus HIV prosadil trvalou povinnost „bezpečného sexu“? To vše visí ve vzduchu. Ale zároveň se ukazuje, že do praxe proniknou leckteré zkušenosti, původně zamýšlené jen jako nouzové provizorium. Třeba širší využívání práce z domova či distanční výuky on-line. Tak jako se před sto lety prosadila některá provizoria válečná. Například když ženy začaly vykonávat jisté profese (průvodčí) za muže, kteří odešli do zákopů první světové války, a pak už to zůstalo.

Patří sem i pietní akty. Svědčí o tom průběh střeďeční vzpomínky v Ležákách na vypálení obce nacisty 24. června 1942. Sešel se tu dojezd karantény (když se akce plánovala, bylo povoleno shromažďování jen malého počtu lidí) s povodněmi (těsně před výročím postihly i údolí bystřiny Ležák). Výsledek? Pietní akt proběhl bez projevů politiků a úředních ceremonií.

Masarykův lid

„Lidé sem chodili po celý den individuálně,“ řekl pro web Novinky Eduard Stehlík, šéf Památníku Lidice, pod který patří i ten ležácký. „Měli čas si popovídat, nebylo to hektické, takříkajíc na povel, bylo to daleko pietnější a příjemnější. Zvažujeme, že některé věci přeneseme do dalších let.“

Když o tom tak člověk uvažuje, když si vzpomene, jak loni v Terezíně šéf Senátu Jaroslav Kubera brojil proti politické korektnosti, což vyvolalo spory, nebo jaké obavy už předem panovaly, zda na té či oné akci promluví šéf Svazu bojovníků za svobodu, velmi sporný Jaroslav Vodička, nakonec si řekne, že na tom něco je. Že se nestane nic špatného, budou-li se podobné akce pořádat méně pompézně, oficiálně či ideologicky, zato autentičtěji.

Zbyněk Petráček

Gymnázium Milady Horákové

ŠKOLA NENÍ HROU

Před 350 roky, 15. listopadu 1670, zemřel v zemi Nizozemské ve městě Amsterdamu Jan Ámos Komenský; dožil se věku sedmdesáti osmi roků. Svou rodnou zemi nespáčil jako náboženský exulant od roku 1628. Žil a pracoval v mnoha státech evropských, kam byl zván a kde byl uznáván – hlavně jako pedagog. Jeho životní osudy byly nelehké, plné lidských tragédií; snad jeho nesmírná víra, že se vrátí jednou do své vlasti, mu dávala sílu pro vytvoření tak velkého díla.

Byť je čeština jazykem bohatým, nemá adjektivum, které by vyjádřilo velikost a význam tohoto génia. Ve slovnících naučných je charakterizován jako polyhistor. Přiřčeno mu přívěsko Učitel národů. Humanistický myslitel s láskou a úctou ke každému člověku.

A píše-li se o Komenském, že „byl jednou z největších“ postav českých kulturních dějin, tak si dovolím toto pozměnit: Jan Ámos Komenský „je největší“ postavou českých kulturních dějin. Písemné dílo, které nám zanechal, je nesmírně obsáhlé a rozsáhlé. Ale tak málo z něho známe.

Tato vzpomínka je zařazena do rubriky Gymnázium Milady Horákové: většinou si se jménem J. A. Komenského spojujeme školu. Snad oprávněně – vzdělávání (celoživotní, a ne jen ve škole, neboli dílně lid-skosti – jak školu Komenský nazývá) a všestranné poznávání světa považoval Komenský za nejdůležitější konání. Také jeho spisy pedagogické tvoří nejčetnější část jeho odkazu.

A víte, jaký je podle Učitele národů člověk „vzdělaný“:

- je slušný v chování, mluvě, prostě ve všem,
- umí promluvit, a to smysluplně,
- také dokáže mlčet a druhým lidem naslouchat,
- v práci si vede dovedně a uvážlivě, konat je třeba,
- ve styku s jinými lidmi jedná tak, že je to „lahoda učiněná“,
- musí-li být sám, tak si sám vystačí, neb je dobré mysli,
- když se mu daří, „nenadýmá se“, potká-li jej zármutek, neupadá do zoufalství a nehroučí se.

Ano, není tu ani zmínka o dosažení nějaké úrovně formálního vzdělání stvrzeného školním vysvědčením: to je jen prostředkem k zvládnutí cesty k životní moudrosti!

Ještě k titulku „Škola není hrou“:

To by se Komenský moc zlobil, jak neznale a povrchně si (a to i pedagogové!) jeho dílo Schola ludus (Škola hrou) vykládáme! Kdybychom si to opravdu aspoň prolistovali, tak zjistíme, že žáci se danou látku naučí tak, že se budou učit divadelní role ze scénického zpracování dané učební látky. A to je úplně jiná metoda než dětská hra!

Jitka Titzlová

*Masarykův lid***INFORMACE****DÁRCI MASARYKOVA LIDU**

Bouzek Jaroslav	Třebechovice	300	•	Schwarzová Marta	Praha 10	300
Buriánová Eva MUDr.	Chrudim	300	•	Stojaník Filip	Praha 4	900
Hlach Jan	Švýcarsko	4900	•	Stolín Bedřich	Lomnice n. P.	400
Hofbauer Jan	Praha 15	400	•	Sury Ladislav	Čelákovice	100
Horáčková Milena	Praha 6	300	•	Šimová Hana	Praha 6	300
Houdková Kateřina	Praha 10	400	•	Škrabánková Hana	Čachovice	600
Jandus Jan	Praha 6	400	•	Theimer Jaroslav	Litomyšl	300
Kostelný Lukáš		5000	•	Vališová Radmila	Chrudim	300
Málek Jiří dr.	Praha 8	500	•	Večerková Jana dr.	Brno	200
Matuchová Brita	Praha 4	200	•	Vesecká Alena	Praha 5	150
Potměšilová Jiřina	Praha 6	100	•	Wild Karol	Praha 1	2000
Růžičková M.	Praha 6	400	•	Židek Leo	Ostrava	300
Řezáčová Eva	Sadská	500	•	Všem dárcům, kteří přispěli na vydávání Masarykova lidu, srdečně děkujeme.		
Sedlák Václav	Hudčice	150	•			

Po uzávěrce:**Zemřela paní Bohuslava Kopecká**

S velikou lítostí oznamujeme, že 22. října zemřela ve věku 93 let naše členka paní Bohuslava Kopecká. Bohunka – jak jsme jí říkali – byla dříve členkou výboru Klubu doktorky Milady Horákové a především po mnoho let obětavě vedla administrativu našeho klubu. Mezi nás přijížděla ze vzdálené obce každý týden, přestože to již bylo pro ní velice obtížné a namáhané. Neměla v životě na různých ustláno, protože její manžel František Kopecký byl jako politický vězeň léta perzekuován a pronásledován a ona samozřejmě trpěla také. Po roce 1989 byl František Kopecký až do své smrti předsedou výboru Klubu dr. Milady Horákové.

Budeme na ní s láskou a úctou vzpomínat.

Jitka Titzlová zemřela.

Další – zcela šokující zpráva nás zastihla ráno 7. listopadu: paní Mgr. Jitka Titzlová dnes v noci v nemocnici zemřela. Odešla naše dlouholetá kolegyně, členka výboru Klubu doktorky Milady Horákové, obětavá a neúnavná, iniciátorka mnoha akcí., které klub pořádal a která se nejvíce zasloužila o vybudování Památníku obětem totalitních režimů v Zahradě ztracenka v Praze.

Byla také odpovědnou redaktorkou řady publikací vydávaných v klubu a naposledy se s jejím jménem setkáváme v tomto čísle Masarykova lidu, který spoluvytvářela.

Nikdy na ní nezapomeneme.

Redakce a výbor KMH

Masarykův lid

Vážení a milí čtenáři!

Upřímně Vám přejeme, abyste prožili hezké a pokojné Vánoce!
A rok, který přichází, necht' nám všem dá hodně síly a trpělivosti,
abychom se mohli pak radovat, že se nám podařilo zvládnout
nesnáze, kterými nás letošní rok tak nenadále překvapil.

Hodně sil a zdraví pro rok 2021

přejí

redakce Masarykova lidu a
členové výrobu Klubu dr. Milady Horákové

Koncert pěveckého sboru Gymnázia Milady Horákové v kostele sv. Ludmily v Praze 2 je určen na středu 16. prosince 2020 v 18 hodin. V době, kdy vydáváme toto číslo ML, není možno potvrdit, že se koncert bude moci v kostele uskutečnit; důvody jsou známy. Ale snad si aspoň zazpíváme vánoční koledy v tuto hodinu na schodech před kostelem.